ULUDAĞ

Bursa - Halkevi Mecmuası

11

Sayı 11

İki ayda bir çıkar

CEMAL NADİR

İÇİNDEKİLER

Halkevi Neşriyat Komitesi tarafından çıkarılır.

Sayı : 11 *Haziran 1937*

ULUDAĞ

Bursa Halkevi Dergisi

D A Ğ C I L I K

Dağ, insan varlığının tabiatte karşısına çıkan en canlı bir kuvvetin timsalidir. Dağ kelimesi nereden gelir, bilmem, fakat hayatı bir mücadele olarak kendisine gaye edinen insan için bu mücadelede yenilecek en büyük kuvvetlerden birisi de "Dağ„-dır. Dağ, yolları uzatır; Dağ, bir ovanın düzlüğünden uzak yalçın bir duvar olur; Dağ, kalbleri, gönülleri birbirinden ayırır; Dağ, daima önümüze çıkar; Dağ, herzaman aşmak zorunda olduğumuz ve ona çıkarken bile secde eder gibi öne büküldüğümüz en çetin bir kuvvettir. Dağ, ne olursa olsun, bugün onun üstüne tırmanan mini mini insanlar onunla ahbab olmak sevdasındadırlar. Sanki dağın azameti, insan zekâsiyle kucaklaşmak arzusunu taşımaktadır.

Dağın insan tarihinde yakın vakıtlara kadar oynadığı rol bir zorluk ve aşılmaz bir duvar olması idi. Fakat her yerin kendine göre dağları

oluşu ve bütün şehir ve köylerin bile birer dağa yaslanmış olması insanların doğdukları şehirlere olan bağlılığı gibi dağların da bu vatan duygusu içinde hususi bir yeri vardır. Faruk Nafızın:

"Onyıl var ayrıyım "Kına dağından„
Baba ocağından, yar kucağından...

diyen öz Anadolu duygusu bir dağı ana ve baba kucağına benzetiyor ve belki bu hasreti diğerlerine tercih ediyor. Fakat artık aşılmıyan dağlar hemen kalmadı gibi birşey. Fakat bir dağın aşılması insana ne kazandırır? Buna en doğru cevab verebilmek için birdefa elde baston, sırtta çanta o dağlara tırmanmak lâzımdır. Bugün bütün dünyanın hertarafında kurulmuş ve kurulmakta olan Dağcılık zanneldiği gibi sadece bir eğlence işi değildir.

Dağ, havasını koklıyanlara en taze hayatı veren ebedî bir sıhhatın timsalidir. Dağ, bellibaşlı ferdlerin bulduğu ve medeniyet namına herkese malettiği vasıtalara kurulanlara değil, damarlarında hakikî enerjisi olan insanlara iltifat eder. Bir dağın sırtında herkes çantasını sırtında taşımak mecburiyetindedir. Dağ, bütün heybetile bir azamet ve gurur ifade etse bile kendisiyle karşıkarşıya geleceklerin domokrat olmasını ister. ve nihayet her demokrasinin istediği gibi kendi enerjinize dayanarak çıktığınız dağın tepesinde, içinizdeki büyük bir sevinç ve yükselmiş olmanın verdiği gururla etrafınızı büyük bir hayranlıkla seyre dalarsınız. Bir bakışın derinliği arttıkça duyulan zevk de o derece hudutsuz olur.

Dağ, en bulunmaz nebat örneklerile bambaşka bir âlemdir. Orada, ıssız kayalar üstünde yaşayan canlıların en sert havalara dayanması şaşılacak şeydir. Dağ, lekesiz ve daima temizdir. Bu bakımdan onun havası en ümidsiz ciğerleri canlandıracak eksiri taşımaktadır.

Dağcılık, artık zorluklar taşıyan bir iş değil, herkesin faydalanacağı en tabiî bir hayat işidir. Şimdi eteklerinde yaşadığımız "ULUDAĞ„ ın serin havasını teneffüs ederken ona büsbütün yabancı değiliz. Bütün kış ve yaz onunla elele bulunuyoruz. Bir gün gelecek ki Uludağın üstü eteklerinden daha kalabalık

olacaktır. Bununla beraber Dağcılığın yeni birşey olmadığını söylemekle beraber Uludağın da yakın zamanlarda bir hareket sahası olduğunu zannetmemeli. Şimdi önümde " Evliya Çelebi „ nin seyahatnamesi duruyor. O Evliya Çelebi ki ruyasında peygamberden: " Şefaat ya resulallah!„ diyecek yerde: Seyahat ya resulullah!„ demiştir; Bu bir kaç yüz yılın adamı bile gezmeyi ve seyahatı yalnız şehirler görmekten ibaret sanmamış ve Uludağa da çıkmıştır. Hele onun Uludağa dair verdiği ve zamanınca fevkalâde kıymetli olan malûmat şayanı hayrettir. Evliya Çelebi Uludağa bugünkü yaz gezmelerindeki kalabalık kadar bir çoklukla gitmiş, orada kuzular kızartılmış, avlar yapılmış, birkaç gün dağ havası alındıktan sonra inilmiştir.

Evliya Çelebinin seyahatnamesinde yazdığı satırları merak edip okuyanlar varsa muhakkak ilk fırsatta dağa çıkmak arzusunu göstereceklerdir. " Abı hayat „ diye tavsıf ettiği Uludağın suları hakikaten hiç bir yerde eşine tesadüf edilemiyecek kadar değerlidir.

Artık yaz geldi. Kışın çıkmak fırsatını ve cesaretini bulamıyanlar şüphesiz şimdi dağa çıkacaklar ve bir temiz hava almayı ihmal etmiyeceklerdir.

Bir dağa çıkmanın insana kazandırdığı ruhun genişliğini anlamak ve yaşamak için her halde bir defa bu yola çıkmak gerektir. Bir müddet evvel, Ankara Ziraat Enstitüsü Nebatat Profesörü Kurt Krause Türkiyede daha pek az cesaret edilen bir dağcılık seyahatı yapmıştır. Anadolunun Rusya ve İran hudutları üzerinde en yüksek dağ olan "Ağrı = Ararat„ dağına çıkmıya muvaffak olmuştur. Arart dört bin metreden yüksek ve dünyada sayılı dağlardandır. Bunun tarihteki şöhreti de herkesçe malûmdur. Nuhun gemisinin bu dağın tepesine inmiş olduğunu bütün dünya din kitapları kaydeder. Bilhassa bu dağın etrafında yaşıyanlar bu dağa hususî ve ilâhî bir değer verirler. Kurt Krause'nin seyahatı hakikaten entressandır.

Seyahatı hakkında verdiği bir konferansın tercemesini gördük, insan o satırları okuduktan sonra hemen çantayı sırtlamak istiyor. Ararat dağına o civar halkı çıkmayı bir çeşit delilik ve ısyan telâkki ediyorlarmış. Dağcılara yardımcı olarak gelenler de birer fırsatını bulup teker teker kaçmışlar.

Ararat dağına Krause'den önce birkaç kişi daha çıkmak istemiş, yalnız 200 yıl önce çıkan bir nebatçıdan başka hepsi, hattâ birisi ölmek şartiyle, muvaffak olamamışlardır.

Dağcılığın tetkik ve istifade edilecek tarafları pek çoktur. Memleketimizde Dağcılık yakın zamanda lâyık olduğu değeri kazanacaktır. Bir taraftan gençlerin bu işe merak sarmaları, bir taraftan askerlik bakımından bazı tedbirlerin alınması memleketimizi yalnız bizim için değil yabancılar için de bir hayat ve sıhhat kaynağı haline getirecektir.

Yeşil Bursa Dağcılığın ilk şehri olarak tanınmıya başlamıştır. Bütün tarihile olduğu kadar bunda da ne kadar iftihar etse Bursanın hakkıdır.

Uludağ

Bitinya ve Bitinya Mezarları

Nazım Yücelt

Bitinya Asyanın eski bir krallığıdır. Şimalde Karadeniz ile Marmara denizi şarkta Paklagonya (Kastomoni) vilâyeti) cenupta Galatya (Ankara vilâyeti) ve Frijya (Eskişehir vilâyeti) garpta Misya (Çanakkale ve Balıkesir vilâyeti) ile çevrilmiştir.

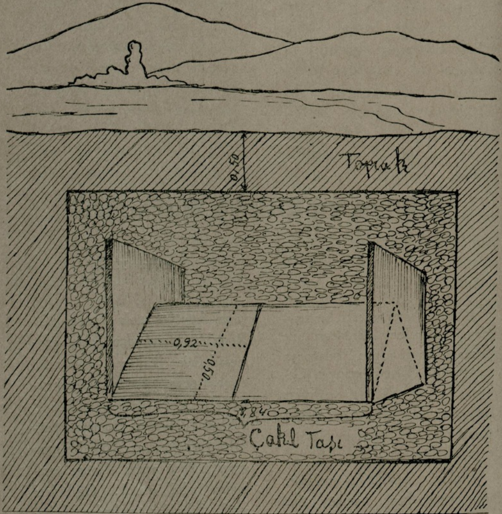
Başlıca şehirleri şunlardı: Bursa, İzmit, İznik, Kadıköy. Sakarya nehri arazisini sulardı. Burası bugün Kastamoni vilâyetinin bir kısmını ve Bursa vilâyetini ihtiva eder. Bitinyalılar aslan Türktür. Bitinyayı milâttan önce 8 inci asırda işgal etmişlerdir. Nim müstakil idiler. Kasenofon on binlerin ricatinde kralları ile döğüşmüştür. İskender burayı zaptetti sonra Selefköslere karşı geldiler. Milâttan önce 192-148 de Bitinyanın büyüğü Kralı Prusyas idi. Romalılar tarafından elde edilmemek için Kartacalı kumandan Anibal onun yanında kendini zehirledi. Kral üçüncü Nikomed ölürken Bitinyayı Romaya bağladı. (Milâttan önce:75) Milâttan sonra üçüncü asırda Gotlar tarafından tahrib edildi. On birinci asırda Selçuklar tarafından fetholundu.

***

Bursada Bitinyalılardan kalma Vefik paşa hastanesi altında büyük bir kale veya saray mevcuttur. Bundan başka Bursa civarında bazı mezarlara tesadüf olunmaktadır.

1936 yılında Bursa Ziraat mektebi çiftliğinde kirizme yapılırken birkaç Bitinya mezarına

tesadüf olundu. Bunlardan biri nezaretimiz altında açtırıldı. Krokide çizdiğimiz gibi mezar topraktan elli santim derinlikte başlıyor. Mezarın etrafı yarım metre kalınlığında çakıl taşı ile çevrilmiştir. Çakıl taşı mezarın altına da yapılmıştır. Boyu (184) eni (92) yüksekliği (40) santimdir. Mezarın başına ve ayak ucuna 50 santim genişliğinde ve 92 santim boyunda hafif mak'ar kiremitler konulmuştur. Mezar tabut kapağı vaziyetinde, heriki tarafta ikişerden aynı ebadda dört kiremit ile kapatılmıştır. Mezar içinden gözyaş estileri ile tunç bir balta ağzıı bulunmuştur. Bazı mezarlarda bunlara tesadüf olunamadı. Cesedin başı garbi cenubiye ayağı şarkı şimaliye müteveccihtir. Uzviyetinden bakıye kalan kafa tası ile bel kemikleridir. Mezarın etrafındaki çakıl taşı cesedi uzun zaman yağmur ve rutubetten muhafaza etmiş olması melhuzdur.

Türk'lerde Spor

— VI —

Kâmil Kepecioğlu
Başvekâlet Tarihi Evrak Tasnif Heyeti Yardirektörü

Yüzmek

Türkler ötedenberi Göl ve Nehir kenarlarında oturduklarından yüzücü olmaları tabiidir. 1263 te Saltuk dede maiyetiyle Rumeline denizden geçerek Dobrucaya yerleşmişler. 1306 da Melik İshak kumandasında Aydın Türkmenlerinden dört yüz kişinin kayıklarla Rumeliye geçtiğini ve 1321 de Selçuk Türklerinin ve 1331 de Karesi beyine mensup yetmiş Geminin Rumeliye asker geçirdiğini, 1335 de Umur Beyin yetmiş beş gemi ile Sahadirek adasına ve Trakyaya asker geçirdiğini [1] tarihler yazıyar.

]1] Hammer, cilt 1, sayfa 152

Türkler Bursayı almalariyle Bursadaki kaplıcalar Türk yavrularını kışın bile yüzücülüğe alıştırmıştır. Altı yaşından itibaren yüzmesini öğrenen çocuklar büyüdüğü zaman Marmara sahillerinde yüzmeğe devam ederler. Kayık gezintileri ve kürek çekmek talimleri yaparlardı. Orhan Beyin oğlu İbrahim Beyin Gemlikte böyle bir kayık gezintisi yaparken Rum korsanları eline esir düştüğü malûmdur. [1]

Denizle bu kadar yakından teması olan Türklerin yüzmekte son derecede mahir olduklarını izaha lüzum yoktur sanırım.

[1] Tarih Encümeni Mecmuası, sene 1 sayfa 239

1421 senesinde ikinci Murat ile düzme Mustafa arasındaki harpte gemiler Çanakkaleden karşıya alınmış olduğundan sahile gelen Murat ordusunun karşıya geçmesine imkân kalmamış, İbrahim paşanın adamlarından (Taharetsiz hatip) isminde biri Gelibolu zabiti olduğundan ona gemiler tedariki için yazılan bir mektubu fenni sebahatte mahir bir adam ile yolladı. [1]

Fevkalâde nişancı, atıcı olan ve 1512 de vefat eden ikinci Beyazıdın yazı hocası olan Hamdullah Efendi Üsküdardan denize girip bağdaş kurduğu halde yüzerek Topkapı sarayına gelirdi.[2]

Bağırmak ve ses yetiştirmek

Türkler seslerini uzun mesafelerden işittirme talimleri yaparlardı, köylerde ve dağlarda çobanlar vadilerde birkaç kilometre mesafeden bağırmak suretile seslerini işittiklerine ve maksatlarını anlattıklarına pek çok defa şahit oldum.

Yıldırımın Niğbolu kalesine sokulup "Bire doğan„ diye bağırması aynı surette cevap alarak kaleye dair malûmat edinmesi, Düzme Mustafa meselesinde Anadoluda mahpus iken getirilip Olubat nehri kenarından karşıda bulunanlara bağırmak suretiyle Mihal oğlu Mehmet Beyin maksadı anlatması.

Bursanın şarkındaki Dobi çiftliğine mutasarrıf ve onaltıncı asırda yetişen küçük rütbeli Türk kumandanlarından (Hasbuğa çavuş) (Asbuga) un dağdan dağa ses yetiştirmesi.

Daha eski zamandanberi meşhur kumandanlarımızdan (Kobilây) in „ gayet şedidülkuvve, şeci, ve bülentavaz bir adam olup birkaç dağ ardından avazı işitilirdi, dağlarda ve sahalarda yalnız gezip hayvanattan asla havfetmezdi [1] „ diye tarihlerin şehadetine göre bağırmakta çok muvaffakiyetli olduğunu göstermektedir, bu da ancak idman ile olur.

Koşmak

Türkler yaya yürümek hususunda esaslı bir surette idman ederlerdi, İstanbul mahallelerinde eskiden mevcut tulumbacıların yangınlarda Edirnekapısından Beşiktaşa kadar hiç dinlenmeden koştuklarını ve oraya gider gitmez dahi saatlarca yangın söndürmek için uğraştıklarını;

Yangın kulelerindeki köşklü denilen bekçilerin o vakit telefon olmadığından Beyazıttan Yıldıza kadar koşarak gittiğini ve kira beygircilerinin köprüden Yedikuleye veya Bakırköyüne kadar beygirle beraber koştuğunu;

Tramvay vardacısı denilen adamların saatlerce tramvayın önünde koştuklarını bugün yaşı kırkı geçen her zat İstanbulda her zaman ve her dakika görmüştür, bu da ancak koşmağa vücudu alıştırmakla olur.

[1] Âli tarihi, cilt 3, sayfa 339
[2] Lûgati tarihiye, cilt 3, sayfa 167

[1] Müneccimbaşı C. 1 S. 723

Karadeniz sahil taburlarından birisile beş saat cebrî yürüyüş yapan bir asker, kıtasının zabiti askerin istirahati için on dakika mola verir, askerin oturup dinlenmesi lâzımgelirken kemençelerini çalmağa başladıklarını ve zıplıyarak oynadıklarını hayretle gören birçok eski zabitlerimiz vardır.

Sair Oyunlar

Yeri dinlemek suretiyle gelenlerin istikametini, atlı yaya olduğunu ve hatta tahminen miktarını tayin etmek gibi idmanları.

Uzak mesafeleri gözlemek suretiyle göz idmanları ile meşgul olan ve bu cihetten ün alan pek çok kimse vardı.

İyi lâf anlıyabilmek için de şöyle bir oyun vardır : Sekiz, on kişi bir geniş halka teşkil ederler, turalı birisi ortaya çıkar, birisinin kulağına gizlice kısa bir cümle söyler, bu ağızdan ağıza yavaşça söylenir. Solbaştan tahkikata başlanır - hâdisaattaki havadisler gibi - her işten anladığını söyler ve bir cümlenin çok gülünç şekillere girdiği görülür.

Eskiden bir (Tomak) denilen oyun vardı ki bir nevi (Tura) idi, uzunca meşinden dikili, içi kar keçesiyle tokça ve katıca dolmuş ve dolu cihetinin ucu yassı, el ile tutacak tarafı kamçı gibi saplı bir alet idi, bundaki meharet tomağı sırtına vurdurmamak, çeviklik göstermekti. Yeniçeriler zamanında (ağır yük kaldırmak, kuvvet taşı atmak, güreşmek, tomak oynamak) ta idman oyunları arasında idi. [1]

***

Amerikalı mister (Mageman)ın 1873 te Hiveye yaptığı bir seyahatte neşrettiği seyahatnamesinden Türkler hakkındaki beden terbiyesinden doğan şehadetlerini söylemeden geçemiyeceğim : 14 yaşında güzel bir kızın gayet iyi araba idare ettiğini [2], düşmanı gören ve ellerinde kılıçları parıl parıl parlıyan Türkmenlerin her biri on kişiye mukabele edecek heybet ve dehşetle hücum ettiklerini gördüğünü [3], düşmandan firar ile ecdatlarının haiz olduğu an ve şanı lekelemektense o yolda fedayi can etmeği ve dörtbuçuk günlük ömür için dünyanın sonuna kadar nefret ve lânete uğramamak için ellerinden geldiği kadar mukavemet eyledikleri. [4]

Ben bunları Avrupalıların pek çoğundan ahlâklı terbiyeli, sadakat, misafirperverlikte çok faik bulduğumdan bunlara vahşi demek hata olur, diye [5] yazıyor.

Netice

Türkler her nevi sporlarla eski zamanlardanberi vücutlarını kuvvetlendirmişler ve kendilerini cihana (güçlü, kuvvetli, ata binmeğe muktedir, eli silâh tutar, gür sesini her tarafa duyurmasını

---

[1] Hayha seyahatnamesi S. 13
[2] Hayha seyahatnamesi S. 357
[3] Hayha seyahatnamesi S. 324
[4] Hayha seyahatnamesi S. 56
[5] Ahmet Rasim B. C. 1, S. 566

ve hakkını her vasıta ile müdafaa etmesini bilir, yalan ve düzen bilmez, erkek duruşlu, arslan bakışlı, vücudu gibi beyni ve âsabı sağlam) olmak üzere tanıtmışlardır.

Zengin ve fakir her Türkün evinde behemehal bir ahır bulunurdu. Son derece meşakkate tahammüllü talim edilmiş en az yarım düzine at ve kısrağı ve küçük bir silâh müzesini andıran birer silâh kolleksiyonu bulunuyordu.

Sahibinin herbir huyuna alıştırılmış olan hayvanları sahibinin en sevgili malıydı.

" At, avrat ve silâh kimseye emniyet edilmez „ eski bir Türk darbımeselidir. Bu da gösterir ki her Türkün silâh ve atları ailesi kadar kıymetli ve canı kadar azizdir. Bunlara verilen kıymet ve ehemmiyette Türklerin spora ne kadar itina eylediklerinin en açık bir delilidir.

Tabiat, insanları doğdukları yere Nasıl bağlar?

(Uyandırıcı ve keyif verici nebatlar)

Bizim memlekete göre dünyanın dört mevsimi ve her mevsimin de kendine göre güzellikleri vardır. Burada hayat kıştan yaza, ilk bahardan güze... bir akıntıya uymuş gibi sürer, hayatın doğması ve ölmesi hep bu mevsim kovalamasiyle başlar ve biter.

Bir ilkbaharı bulunmaz bir hint kumaşı gibi sırtımızda taşımak, yazı bir bardak limonata gibi içmek isteriz. Son baharımız kederle, kışımız üzüntüyle geçer, fakat biz yine havamızdan ve dünyamızdan memnunuz.

Afrikanın her an göklerden ateş yağdırdığı güneşi altında, sazlar ve bataklıklar içinde, çeçe sinekleriyle bin türlü kurtların, kuşların ve böceklerin şerrine uğramadığımıza seviniriz. Hele kutuplarda buz çölleri içinde ayı postlarına bürünmüş bir eskimo olmayışımız her halde tabiatın bizi daha çok sevdiğine işaret olsa gerek ..

Fakat acele etmeyin . Çöllerde ayakları nasırlaşmış ve çatlak çatlak olmuş, kalın dudaklı zenci ile buzdan kulübesinin tavanından, sıcak nefeslerinin erittiği su damlalariyle

yüzü ıslanan ve bu suların göğsüne sızır asından hoşlanan eskimoya, bir eyilik olmak üzere, daha güzel ve tatlı havalı dünya parçaları olduğu anlatılsa da kendilerini oraya, tabiatın iyi çocukları arasına götürülmek istense sanırım ki, sanırımki değil yüzde yüz, size gülecek, birisi sazdan ve kamıştan kulübesinden, öbürü de buz köşkünden ayrılmak istemeyecek. Hele kendisine acıdığınızı anlayınca gülecektir.. Neden mi ?. Tabiat, kucağında büyüttüklerini yalnız havasiyle, suyile beslemez, onun neleri, neleri vardır ki bir insan gönlünü doldurmak için bunlardan yalnız bir kaçını ona vermesi yeter ve artar bile.

Altmış, yetmiş yıllık insan ömrü işte bu bir kaç şeyle avunur, onun kıskanç tabiatı daima kendisine tabiatın bahtiyar oğlu duygusunu verir. Bu kadar az süren insan hayatı sanki bununla aldanır ve ömrünün sonuna nasıl vardığını bilmez.

Ömründe dört mevsim görenle, iki mevsim gören, hattâ bir mevsimden başka bir şey bilmiyen insanlar hep bu aldanma ile yaşarlar ..

İnsanı kendisine çeken bütün bu şeylerdir ki biz de bir tabiat sevgisi yaratır. Bunlar sayılamıyacak kadar çoktur. Biz burada insanları tiryaki yapanlarından konuşmak istiyoruz. Bunların kullanılış ve vücuda giriş tarzlarına göre, eski isimleriyle « Baharat » ve « Mükeyfat » diye ikiye ayrıldığını her kes bilir. Bunları insanlarla olan ilgileri ve tesirleri bakımından da derecelere ayırmak mümkündür. Çoğu az mikdarda kullanılır, fakat önemli işler görürler. Bunların pek çoğu nebatlardan elde edilirler.

Bunlardan, meselâ : Karabiber, Kimyon, Darçın, Vanilya, Karanfil, Zencefil ve Hindistan cevizi gibi yemeklere girenlerle Kahve, Çay, Tütün, Afyon, Yorgunluk otu gibi yalnız keyf için içilen veya kullanılanları tanınmış olanlarıdır.

Acı bir tütün yaprağının bir ihtiyaç halinde aranması ilk bakışta biraz olmaz gibi görünür, fakat bütün bu maddeler insanlarla ahbap olmasını, sıkı bir politika kurmasını çok iyi bilirler.

Bunların en çok yaşadıkları yerler Hindistan ve Afrikanın orta taraflariyle çokca cenubî Amerika ve Avusturalyadır . Bu çevreler sıcak ve bunaltıcı bir hava taşırlar. Burada yaşamak başka yerlerde yaşamıya benzemez. Hayvan ve nebat cinsleri yalnız tabiatın kanunlarına uyarak yaşadıkları için sıkıcı olan bu havaya insanlardan daha çabuk ve kolay alışırlar. Orada yaşıyan insanlar da o çevrenin adamları olmakla beraber insanlık duygusu, toplulaşma ve kendilerini daha iyi koruma endişesi tabiî olmadan uzaklaşmasına ve içinde doğduğu bu çevrenin zorluklariyle pençeleşmesine sebep olmaktadır.

Bu yarı medeni dediğimiz adamın kendisini korumak istemesi de şüphesiz yine tabiatın kanunlarına uygundur. O halde tabiatla pençeleşen bir ferdi korumak ve üstün çıkarmak için bir takım silâhlarla

kuşatmak gerektir. Buradaki dayanma ve korunma ferdin fizyolojik korunması manasınadır. İşte bu dayanma ve üstün gelme silâhlarından birisi, yine o çevrenin yarattığı BAHARAT'tır. Baharat bir gıda maddesi değildir. Kanda ve vücutta diriliği ve uyanıklılığı kamçılayan bir kuvvettir. Hayat durmak istemez. Durmak ve uyuşmak istedikçe tabiat onu kamçılayacak maddelerini karşısına çıkarır, sanki gizli bir siyasa döner. Güneşin ve Çölün sıcağında baygınlık geçiren bir adam yemeğine karıştırdığı hisapsız biberle yalnız midesini canlandırmaz, uyuşan kanını da kaynatır. Çünkü bütün baharatın yapacağı iş budur. İçlerinde hep böyle kaynatıcı, kamçılayıcı maddeler vardır. « Alka'oid » diye ayrılan bu dokunucu terkipler, yağlar ve esanslarla karışıktır.

Meselâ: Memleketimizde çokca kullanılan Karabiberin içinde %2-3 Pipérine denilen bir Alkaloidle uçucu bir yağ ve muhtelif nisbetlerde kokulu reçineler vardır. Vanilya Sahlep fasilesinden bir nebatın meyvasıdır. Bunun da içinde (Vaniline) denilen bir Alkoloid bulunur.

Bizim memleketle Baharat bir tiryakilik hali olarak kullanılır. Kendi memleketinde bir ihtiyaç halinde daima beraber taşınır. Bir parça gevşeklik duyan herkes için Baharat canladırıcı bir tesir yapar. O halde, Baharat en çok uyuşukluğa ve tembelliğe düşenler içindir. Fakat bunlar öyle şeylerdir ki alındığı vakit tesirini yapar, alınmadığı vakit kanı kendiliğinden tembelliğe götürür ve yine alınmasını ister. Tiryakilik işte böyle başlar. Keyf verici maddeler de tıpkı böyle dir. Baharatın keskin kokusu ve çokçalık buruşturucu bir tadı vardır. Keyf vericilerin içindekiler sessizce iş görürler. Kahve, çay, tütün, yorgunluk otu ve afyon böyledir. Bunlardan yalnız sonuncusu uyutucudur, öbürleri hep uyandırıcıdır. Herkes Çinlilerin uyuşukluğunu bilir. Günlerce köşesinde esrarın koyu dumanına gömülerek dünyasından geçen Çinli oturduğu yerden kalkamasa da bardak bardak içtiği çayların verdiği sinir gerginliği ile dimağı öyle çalışır, öyle işler ki o anda kendisini yedi kat göklerin üstüne çıkmış bir imparator sanarak istediği gibi kumanda eder. Artık onun için her şey mümkündür.. Gözlerini açıp ta karanlık köşesinde bir hiç olduğunu anlar anlamaz, yeniden hulyalarına dalmak için bir taraftan çubuğunu doldurur, diğer taraftan da semaverini tazeler..

Kahve ve tütün bizce bilinmeyen şeyler değildir. Fakat yorgunluk otu Afrikadan dışarıya henuz çıkmış sayılamaz. Orta Afrika ile Habeşistanda çokça yetişen bu nebatın ceviz gibi bir meyvesi vardır. Yerliler bunları çiğner ve suyunu emmek suretile keyif duyarlar. Pek çok yorgun olmalarına karşılık yeniden gayrete geçmek ve çalışmak arzusu duyarlar. Bunun pratik hayatta faydalı olacağını keşfeden bazı müstemlekeciler kullandıkları işçiler arasında bunun yayılmasına çok çalışırlar. En zor

işlerde çalışan insanlar bu cevizden çiğneyince günlerce çalışabiliyorlar. Fakat vücut kısa bir vakıt için canlanabilmekle öyle bir zaman geliyor ki en ufak bir hastalık karşısında büsbütün düşüyor.

Baharat ve uyandırıcı maddeler doğu memleketlerine ve sıcak ülkelere has olmakla bunların batıya yayılması düşünülecek bir iştir. Biraz önce bu maddeleri daha çok yorulan ve uyuşan insanların kendilerinde yeniden kuvvet ve enerji bulmak için aradıklarını ve kullandıklarını söylemiştik. Buraya işaret ettikten sonra biraz gerilere dönerek tarihin bir bölümüne göz gezdirelim: On beşinci yüz yıl başlarken Rönesans denilen mutlu bir çağ yaşıyor. Doğuda ve batıda memleketler elde eden kırallar ve imparatorlar yetişiyor, bir çok insanlar esaret altında olmakla beraber zenginler, karnı toklar oturdukları yerde düşüncelere dalıyorlar, boş vakıtlarını görüşmeler, çekişmeler ve fikir çarpıştırmalarile geçiriyorlar. Bunlar büs bütün faydasız olmuyor, imparator sarayları yanında bilgi ve fikir sarayları da kuruluyor. Her şeyde hakikatler aranıyor, her şeyde felsefe kuruluyor, yemek ve içmekten çok düşünmek ve yüksek fikirler bulmak için çırpınılıyor. Bu akış her kesi harekete getiriyor, büyüklü küçüklü birer filezof yapıyor. Bunların içinden bir kaç tane sivrilenler de oluyor, o çağların ortak fikirlerini derleyip toparlayan değerli insanlar ortaya çıkıyor. Neyse.. Bu kafalar buradan dünyaya şöyle uzaktan bakarak bu hararetli konuşmalarını kesmemek ve vakıt geçirmeden dinlendirmek için hangi çareye baş vurmalı ?

Rönesans başlarken doğuda büyük bir imparatorluk Kuran Türkler doğuyu batıya bağlamışlar, istekli isteksiz alış verişe başlamışlardı. Kahve ve çay tatlı ve eşi bulunmaz bir şurup gibi, susamış ve yanmış Avrupalılara bu arada sunuldu. [I]

Kahve ve çay az zamanda bir eksir gibi kendisini gösterdi ve Avrupalılar bunları tas tas içmeğe başladılar. [II] Yine bu yolla Hindistan cevizi, Demirhindi, Karanfil, Zencefil, Karabiber.. Gibi şeyler garbte saygı ile karşılandı, doğuda pek ucuz olan bu maddeler o diyarlarda yüksek değerli pazarların kurulmasına sebep oldular. Bir çok açık gözler hileye başladılar, bazı gemiciler baharatı doğrudan doğruya yetiştikleri yerlerden almak için maceralı denizlere açıldılar..

Bu gemicilerden en tanınmış bir kaçı olmak üzere Marcopolo, Vasco de Gama ve Christophe Colomb'u söyleyebiliriz. [III]

Nihayet, bu maddeler o çağda

[I] Fransaya ilk kahveyi götüren bir Türk elçisidir.

[II] İhtimal bu yüzden olacak, Avrupalılar kahveyi bizim gibi şöyle küçük bir fincanda idareli içecek yerde çay bardaklarile içerler.

F. D.

[III] Les Plantes: P. Becquerel bu kitap tarafımdan Türkçeye çevrilmiş, kitap halinde basılmıştır.

F. D.

o kadar tiryaki kazandı ki şarkılarda ve şiirlerde bile yer aldı. Bir acı kahvenin kırk yıl hatırı olması kahveye olan itibarın derecesini göstermekten başka nedir ? .

Amerikanın bir tesadüf işi olarak bulunduğunu her kes bilir. Fakat Kristof Kulomb baharat aramaya çıkan bir geminin kaptanı idi. Ozamanın en tanınmış baharat pazarı Hindistandı. Gemiciler fazla kazanç elde etmek için Hindistana giden kısa yollar arıyorlardı. Amerikaya doğru gidiş te bunun neticesi idi. Amerika bulunduktan sonra uzun zaman "Hindistan,, diye anılmasının sebebi de budur. O halde Amerikayı bulduran bir tesadüf değil, baharatın keskin kokuları ve çekici kuvvetidir.

Amerika tütünün beşiği olmakla baharatı da çok olan bir memlekettir. Amerika bulunduğu zaman yerlilerin ağzında çiğneyip durdukları tütün yapraklarına ilk önce kimse aldırış etmemişti. Bir aralık deneme için İspanyaya getirilmiş, ağızda çiğnendiği vakıt yarım baş ağrısına iyi geldiğine dair fikirler ortaya atılmıştı. İspanyadaki Fransa elçisine de tavsiye etmişler, o da Fransada saraydakilerden birisinin kesilmeyen yarım baş ağrısına iyi bir deva olur, diye göndermiş, her başı ağrıyan tütün çiğnemiş, nihayet işi zevk ve eylence tarafından görenler tütünü bu günkü lüks haline getirmişlerdir [I]. Tütün yalnızlar ve üzüntülüler için iyi bir arkadaştır. Daha çok burma burma çıkan mavi dumanlarına bakarak hayaller kurmak için içilir. Kahve bizim memletimizden Avrupaya yayıldığı halde tütün batıdan bize gelmiştir.

Ne olursa olsun, bugün basit gibi görünen bu maddeler milyonlarca liralık ticaret işlerini çevirmektedir.

Afrika ve Asyanın sömürgeler diyarı olması daha çok bu sıcak ülkelerin değerli şeylerini elde etmek içindir. Sömürgeciler bir birlerile yarış edercesine bir karış fazla toprak almak için uğraşıyorlar. Afrika deyip geçmemeli, onun elde edilen değerlerinden daha çok gizli şeyleri vardır. Otomobillere yüz kırk kilometre sür'at veren yalnız motorları değil, Afrikadan gelen lâstiklerdir, ancak İstanbul manavlarında ve hem de tavanda asılı muzları Afrika yerlileri salatalık hiyar gibi yerler. Bir Zenci kahve altısını Hindistan cevizinin güneş görmemiş südünü içerek yapar, göklere ulaşan ağaçların gölgeleri altında bacaklarına ve mızrağına

---

[I] Sıgara yapmayı ilk defa Türkler icad etmişlerdir. Sıgaranın Püro'ya göre daha pratik oluşu Avrupada çabukça yayılmasına sebep olmuş, uzun zaman tütünün avrupaya yayılmasına türklerin sebep olduğu ileri sürülmüştür. Bu yanlış görüş Sıgaranın türkler tarafından yapılmış ve yayılmış olmasından ileri gelmektedir. Kahvenin türkler tarafından batıya geçirilmesine mukabil tütün batıdan gelmiştir.

F. D.

güvenerek başı boş ve kayıdsız yaşar.. Sanmam ki bu hür hayatından medeniyet hayatına yaklaşmak istesin. Eğer onu rahatsız edenler olmasa o, doğduğundan öldüğü güne kadar hayatını ilâhî danslarile geçirir. Arap yavrusunun kendisine ak, pak görünmesinin sırrı buradadır. Her yerin kendine göre güzellikleri ve değerleri vardır. Toprak sevgisini işte bunlar yaratır..

Şu son satırları yazarken, başka yerlerden geri kalmayan Bursanın bir çok değerlerinden, bu konuya uygun bir tanesini düşündüm. Bir pazar günü çarşıda, sebzecilerin toplandığı bir yerde bir adamın küçük kese kâğıtlarına konmuş esmer renkli bir şey sattığını gördüm. Merak ettim, ne olduğunu sordum. Adam :

— Uludağ çayı.. dedi. Büs bütün meraka düştüm, işi yakından anlamak için beş kuruş verdim, bir paket aldım. Bir gün evde Hindistan çayı yerine bu uludağ çayından kaynattık..

Bu, bildiğimiz çay değildir. Fakat sıcak suya atıldığı zaman çay gibi renk veriyor. İçimi buruşturucu değil, kendine göre tatlı bir çeşnisi var. İçinde dokunucu maddesi de yok sanırım.

Bir vakitler kahve ve gazinolarda, hatta evlerde çay yerine ıhlamur içilmek istenmişti. Ihlamur kış günleri çok iyi bir içkidir. Fakat yaz günleri ağır gelir, fazla terletir. Şu uludağ çayı bir kerre denense gazinolarda sabahtan akşama kadar sarfedilen ve bir çoklarının sinirlerini bozan şu Hindistan ve Çin işi içkinin yerini tutabilir. Bu, her halde değerli bir iş olacak. Bu hareket Bursa için büyük bir şeref ve yurt için hayırlı bir çığır ve örnek olacaktır.

Fahri Dalsar
Bioloji Öğretmeni

BURSA

Onuncu Hicret Asrında

Hazinei evrak vesikalarına göre:

Bursa'nın tarihi değeri ve geçmişte oynadığı rol çok büyüktür. Şehirlerimizin geçirmiş olduğu tarihî devirlerle sosyal durumlarını incelemek bir çok noktalardan önemli bir iştir. Hele Bursa gibi bir san'at ve kültür şehrinin geçmişteki hayatını aydınlatmak büyük vatan tarihi için çok gereklidir.

Bursa Halkevi dergisinin şer'î sicillâtı tarayıp mühim bazı vesikaları neşretmiş olması bu itibarla çok yerinde ve güzel bir iş olmuştur.

Bu yazımla ben de Bursa'ya ait 12 tarihî vesikayı neşrediyorum. Bu vesikalar İstanbulda Hazinei evrakta bulunan mühimme defterlerinden alınmıştır. Mühimme defterleri Devlet muamelatının yazılmış olduğu defterlerdirki geçmişteki hayat ve varlığımızı aydınlatan en kıymetli vesikaları içinde saklamakdadır. Bu defterler divanî ve siyakat yazısile yazılmışlardır.

Bursa'ya ait olan bu vesikalar çok önemlidir. Bu vesikalardan biri İhtisab Ağası yani devrin Belediye reisi olan Mehemmed ile Pir Necib isminde iki şahsın ahvali hakkındadır. İkinci vesika Sındırgı taraflarında türeyen timar sahiplerinden Hacı

beyin eşkiyalık yaptığı için idamı hakkındadır. Üçüncü vesika Bursa'nın et ihtiyacı için alınacak kasaplık koyunlar hakkındadır. Dördüncü vesika İran'a kaçmış olan şehzade Bayazıd'in hane halkının Bursa'da kale içinde oturduğu ev hakkındadırki, bu ev mizan emini Ali bey'in evi bulunuyordu.

Beşinci ve altıncı vesikalar Bursa meyhanelerine dairdir. Yedinci ve on ikinci vesikalar arnavutlar hakkındadırki bu vesikanın tarih noktasından ibretle mutalaası lazımdır.

Bu suretle Bursa havalisine arnavutluktan onuncu hicret asrında bir göç başladığını anlıyoruz. Sekizinci vesika simkeş tayfası hakkındadırki, san'at tarihimiz hakkında incelemelerde bulunacaklar için çok değerli bir belgedir. Dokuz, on ve onbirinci vesikalar Bursa kumaşları ve kadifeciliği hakkındadır. Bu devirde Bursa kumaşlarile kadifelerinin şöhreti Avrupa'ya, Lehistan'a kadar yayıldığını göstermektedir. Milâdî on altıncı asırda Bursa kumaşçılığı haklı bir şöhret kazanmıştı. İkinci Bayazıd'a ait olup Topkapı sarayı müzesinde bulunan kaftan bir iki sene önce Viyana'da açılan Türk eserleri sergisinde teşhir edilmiş ve çok beğenilmişti. Bu kumaş da Bursa'da yapılmıştır.

San'at hakkında sıkı bir takibin nasıl eyi neticeler vereceğini elimizde bulunmakta olan eserler gayet açık göstermektedir. İbrişim satanların dirhemi bir akçaya olan ibrişim arasına on dirhemi bir akçaya olan ibrişim katılarak kumaşların nasıl harap olduğu ve bunların men edilmesi hakkındaki hüküm çok dikkate şayandır. Bursa'da on altıncı asırda boyacılığın da çok ileri gittiğini yine bu vesikalardan anlıyoruz.

Mümkün oldukça hazinei evrakta Bursa'ya ait olan vesikaları bulup bu sütunlarda neşretmeğe çalışacağız.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Vesika : 1

Bursa beyine hüküm ki:

Bursa kadısı mektub gönderüb sabıkâ mahrusei mezburede ihtisab kethudası olan Mehemmed, hizmetinde kemal mertebe mücid ve mukdim olub ahalii şehir her veçhile rıza ve şükran üzere iken kethuda yani minha(?)kethuda olan Pîr Necib nam kimesneye virilüb mezbur Pir Necib müfsid ve şerir ve sahibi tezvir kimesne olub mali mirîden epeyce cibayeti ve taksiratı zahir olmağla kethudalıktan defğ olunmuştu. Haliyâ ahalii şehir yine mezburun mehayif ve mazaliminden kemal mertebe şekva eylemişlerdir deyü kethudalık yine kethudayı sabıkı mezbur Mehemmed'e olmasın rica itmeğin buyuruldu.

Fi. 4 Zilkağde, sene 967

Mühimme defteri No. 5
Sahife: 56

Vesika: 2

Bursa sancağı beyi ve Edremid kadısı mektub gönderüb Sındırgı caniblerinde sabıkâ erbabı tımardan olan Hacı bey nice yıllar kuttaği tarik olub hırsuz yatağı olmağın haliyâ ele getirilüb töhmeti sabıkası zahir olub vilâyet halkı siyasetine muntazırdır deyü arz itmeğin siyaset buyuruldu.

F. 4 Safer, sene 968

Mühimme defteri No. 4
Sahife : 76

Vesika: 3

Bursa ve Sultan önü sancakları kadılarına hüküm ki:

Haliyâ tahtı kazanızda olan yörük tayifesinde bulunan koyun Bursa kasabları için alıvirilmesin emr idüb buyurdum ki Çavuş oğlu Mehemmed vardıkda bu babda bir birinize mukayyed olub yörük tayifesinde bıçağa yarar ne mikdar erkek koyun bulunursa bahasiyle Bursa kasablarına alıviresin ve biriniz tahtı kazanızda ne mikdar koyun bulub ne mikdar kasaba alıvirdiğinize defter eyleyüb süddei sağadetime gönderesin.

Fi. 16 Ramazan 966

Mühimme defteri No. 3
Sahife: 8

Vesika: 4

Bursa kadısına hüküm ki:

Mektub gönderüb emrim üzere oğlum Bayazıdın iç halkı için tefahhus olundukta dahili kalğede mizan emini Ali bey evleri olub amma natamam bağzı yeri oldugun ve harici kalğede dahi Mîr Hüseyin nam kimesnenin evleri olduğu bildirmişsin. İmdi dahili kalğede olan evler ihzar olunmasın emr idüb buyurdum ki dergâhı muğallâm çavuşlarından kıdvetül emasil vel'akran Bayazıd vardıkda tağmire muktac olan yerleri cüz'î meremmet eyleyüb ihzar eyleyesin.

Fi 24 Zilhicce, sene 966

Mühimme defteri No. 3
Sahife: 612

Vesika : 5

Bursa Kadısına Hüküm ki:

Mektub gönderüb varid olan emir mucibince meyhaneler ve sa'ir umuru meykede efğali kabiha ve bidağı şeniğa menğ ve refğ olunduğun bildirmişsin. Buyurdum ki varıcak min bağd emri şerifimin icrasında kemali ikdam ve ihtimam üzere olasın.

Arzı getiren Mahmud'a virildi. Fi. 26 Zilhicce 966

Mühimme defteri : No. 3
sahife 137

Vesika : 6

Bursa Subaşısı olan Kubad'a hüküm ki :

Mektub gönderüb meyhane ve bac hususunda bildirmişsin. İmdi meyhane merfuğdur. Buyurdum ki varıcak min bağd meyhaneye muğarız olmayub aleniyâ hamır satdırmayub anın gibi kefere kendü nefisleri için hamır getirüb bir-

birine beyğ ittiklerinde kanun üzere bacın aldırasın.

Subaşı Bekir'in adamı Mehemmed'e virildi. Fi. 26 Zilhicce 966

Mühime defteri No. 3
Sahife ...

Vesika : 7

Bundan akdem sana hükmü hümayunum gönderilüb anda olan arnavud levendlerinden ele getürüb dergâhı muğallâma irsal eyleyesin deyü emrim olmuştu. Ol emri şerfim mucibince ele girenlerden bağzın dergâhı muğallâma göndermişsin. Buyurdum ki varıcak Bursa nevahisinin dahi tecessüs idüb emri sabık mucibince ele giren arnavud levendlerinden dahi tutub dergâhı muğallâma irsal eyleyesin.

Fi. Cemaziyelahır, sene 966

Mühimme defteri No. 3
Sahife 104

Vesika : 8

Bursa Kadısına hüküm ki:

Dergâhı muğallâm çavuşlarından Barsa'da nezaret hizmetinde olan Mehemmed Zeyd Kader'e mektub gönderüb mahrusei mezburede simkeş tayfasının bağzı kendü evlerinde ocak peyda idüb her kimde gümüş ve dane bulunursa alub sızarub şehirde akçaya muzayaka olub ve etrafa gümüş gider oldu deyü arz eyledi. İmdi hususu mezbur muhtacı ihtimamdır. Buyurdum ki vardıkta hususu mezbure mukayyed olub evlerinde gümüş sızarub emre muhalif iş idenleri her kimler ise buldurub dahi isimleri ve resimleri ile yazub süddei sağadetime arz eyleyesin. Amma bu behane ile kendü hallerinde olanlara dahl edüb ahz ve celb olmaktan hilâfı şerği kanun ve mugayiri emri hümayün kimesneye tağaddi ve tecavüz olmakdan hazar eyleyesin.

Fi. 6 Zilkağde 966

Mühimme defteri N : 3
Sahife . . .

Vesika : 9

Bursa Kadısına Hüküm ki:

Darnegân, Yanko, Graşko, Haçno, Baliş nam zemmiler gelüb Lih reğayasından olub anda ticarete vardıklarında boyacılar dahl idüb boya haracı taleb itdirüb rencide itdiklerin bildirdiler. İmdi buyurdum ki . . . Filvakiğ bunlar memaliki mahrusem reğayasından olmayub Lih reğayasından iken boyacılar dahl idüb boya haracı taleb eyleyüb rencide iderler ise menğ ve defğ idüb kimesneye hilâfı kanun iş itdirmeyesin.

Fi. 22 Sefer 973

Mühimme defteri : No. 5
Sahife 108

Vesika : 10

Bursa Kadısına Hüküm ki:

Bursa kumaşçılarından bağzı kimesneler dergâhı muğallâma gelüb ibrişim satan kimesneler dirhemi bir akçalık olan ibrişim arasına on dirhemi bir akçaye olan ibrişimden halt idüb ol ecil-

den kumaş harab olub bize gaddirler olur deyü tazzallüm eyledikleri ecilden buyurdum ki anun gibileri tetebbüğ idüb bulub te'dib idüb gereği gibi te'kid ve tenbih eyleyesin ki min bağd ol veçhile kalın ibrişim alub satmiyalar. Bağdet tenbih memnuğ olmayanları isim ve resimlerile yazub arz eyleyesin. Fi. 4 Rebiğülâhır 973
Mühimme defteri : No. 5
Sahife 131

Vesika 11

Bursa Kadısına Hüküm ki:

Haliyâ Lih kıralı tarafından risalet tarikiyle süddei sağadetime gelen ilçi, müşarünileyh kıral için mahrusei mezbureden bir mikdar katife ve sair metâğ almak murad idinüb olbabda hükmü şerifim rica itmeğin buyurdum ki hükmü şerifim varıcak ilçii mezbure ticaret için olmayub kıral için akça ile bir mikdar akmişe almak istedikde hilâfı şerği şerif kimesneyi dahl ve tağarruz itdirmiyesin.
Droğman İbrahim Beğe virildi.
Fi. 25 Seferülmuzaffer 973
Mühimme defteri No. 6
Sahife 93

Vesika: 12

Bursa ve Mihalıc kadısına hüküm ki :

Süddei sağadetime mektub gönderüb bundan akdem Anadolu vilâyetine arnavud keferesi geçmiye deyü hükmü şerifim varid olmuşken haliyâ arnavud tayfası gelüb çobanlık idüb daima fesad ve şenağatten hâli olmadıklarını bildirmişsin. Buyurdum ki vusul buldukda bu hususa onat veçhile mukayyed olub kazai mezburda her kimde ne mikdar müslüman ve kefereden ırgad ve çoban tayfası var ise sahiblerine kefile virüb min bağd ol diyarda kimesneye kefilsiz ırgad istihdam itdirmeyesin. Şöyle ki bağdelyevm kimesnenin çobanı ve ırgadı fesad ve şenağat eyleye sahiblerinden su'al olunur. Ona göre emri hümayunumu tenbih ve ilân eyleyesin ki kimse emrime muhalif iş eylemeye ve bu emri şerifimle amel idüb hilâfına cevaz gösrilmeye.
Fi. Cemaziyelahır 973
Mühimme defteri No. 6
Sahife : 309

Ar Duygusu

Yazan
Okakura - Kakuza [1]

Gabriel Moureyden

Çeviren
Reşat Sumerman
Lise Fransızca Öğretmeni

Nihayet râmolmuş Harp'ın (2) Taoiste masalını biliyormusunuz?

Çok, çok eski kurunlarda Lungınen vadisinde koca ormanın asıl hükümdarı Kiri adında bir ağaç yükseliyordu; başı okadar yükseliyordu ki, yıldızlarla konuşabiliyor; ve kökleri toprağa o kadar dalıyordu ki, bronz halkalarını kendi dibinde uyuyan ejderhanın halkalarına karıştırıyordu. Bir gün geldi ki, yaman bir büyücü bu ağaçtan, yabani ruhunu ancak müzisiyenlerin en büyüğünün alıştırabileceği görülmedik bir harp yaptı Uzun yıllar bu Harp Çin İmparatorunun hazinesine maloldu. Fakat zaman zaman onun tellerinden bir meyodi çıkarmağa oğraşanların hiç biri, kuru bir gürültüden başka bir muvaffakiyet elde edemedi. Onların bu sonsuz çabalamalarına

[1] Livre du Thé muharriri Okakura-Kakuza 1862 de doğmuş 1913 de ölmüştür. Tahsil ve terbiyesini Japonyada ikmal eden ve aslen Japonyalı olan bu muharrir, asırlarca Japon medeniyetine kuvvet vermiş olan örf ve âdetlerin ateşli müdafiidir. Des IdéauX de l'Orient "1903", Le Livre du Japon "1905" adındaki eserleri "Livre du Thé gibi İngilizce yazılmış ve neşredilmiştir.

[2] Büyük bir musiki aleti: [Çenk]

karşı Harp'tan ancak - çalmak istedikleri parçalara nazaran - pekaz ahenkdar çetin istihfaf nağmeleri yükseliyordu. Harp kimseye râmolmuyordu.

Nihayet Harpistlerin Pirensi Peivvoh geldi; azgın bir atı sakinleştirmeğe oğraşır gibi onu okşadı ve tellerine yavaşça doğunmağa başladı.. O, tabiatı ve mevsimleri çaldı; yüksek dağlar, akar sular ve ağacın bütün hatıraları uyandı. Yeniden ilkyazın serin havası dalların arasından esdi.. Küçük çağlayanlar vadilerden akarak tomurcuklara güldü.. Yeniden kumrunun şikâyeti, küçük yağmur darbeleri, binlerce becekleriyle yazdan gelen sesler işidildi.. Dinleyiniz! Bir kaplan kükredi ve onun kükremesine vadiler ses veriyor. İşte sonyaz; ıssız gecede ay, keskin bir kılıç gibi donmuş otlar üzerine kıvılcımlar saçıyor.' Şimdi kış hüküm sürüyor ve kar fırtınası arasında kuğu uçuşları kasırgalaşıyor; tınlayan dolu daneleri yabani bir sevinçle dallara çarpıyor..

Sonra Peivvoh tonu değiştirdi ve sevginin derinliklerine indi: Orman kendinden geçmiş azgın bir genç gibi eğildi; yükseklerde güzel, parlak bir bulut mağrur bir genç kız halinde süzülüyor: fakat onun geçişi toprak üzerinde ümidsizlik kadar kara, uzun gölgeler bırakıyordu..

Ton gene değişti; Peivvoh savaşı, çarpışan kılıçları, eşinen atları çaldı ve Harp'tan Lungmen fırtınası yükseldi; ejderha şimşeklerle yarışıyordu; çığlar, gök gürlemeleriyle dağ tepelerinden yuvarlanıyordu.. Gökler ilâhı hayran olmuştu, vecd içinde Peivvoh'a zaferinin sırrını sordu. O, cevap verdi: Yuce İlâh, hiç biri başaramadı; çünkü onlar yalnız kendilerini çalıyorlardı.. Ben onu kendi haline bıraktım ve hakikatta Harp'ın mı Peivvoh, Peivvoh'un mu Harp olduğunu bilmiyorum.»

Bu masal sanat duygusunun ne kadar esrarengiz olduğunu gösterir. Bir şaheser, en ince hislerimizle oynanmış bir (Synphonie) senfonidir. Hakikî ar Peivvoh'tur ve biz Lungmen vadisinin Harp'ıyız. Güzelliğin sihirli temasiyle varlığımızın gizli telleri uyanır. Onun davetine karşılık olarak titrer ve sarsılarız. Ruh ruha söyler. Söylenilmeyeni dinleriz. Görülmeyeni aşkla seyrederiz. Üstad nereden geldiğini bilmediğimiz nağmeler yaratıyor. Uzun zamanlardan beri unutulmuş olan hatıralar yeni bir duyguyla yüklü olarak bize dönüyorlar. Korkuyla boğulan ümitler, tekrar tanımıya cesaret edemediğimiz sevgi hamleleri, bize yeni bir parıltıyla görünüyorlar. Ruhumuz, üzerine artistin boyalarını koyduğu bir tüldür. Renkler

bizim heyecanlarımızdır ve gölge (Clair-obscur) (1) sevinçlerimizin ışığından ve kederlerimizin karanlıklarınden yapılmıştır. Şaheser bizim içimizdedir ve biz şaheserin içındeyiz. Ar duygusunun inkişafında lüzumlu olan (Communication de Sympathie) kaynaşma karşılıklı anlaşmaya dayanır. Seyirci, eseri kavrayabilmek için kendi durumunu hazırlamıya; artist te onun nasıl vereceğini bilmiye mecburdur.

Thé üstadı Kobori-Enshiu bize bu unutulmaz sözleri bıraktı: «Bir büyük ressama büyük bir prense yaklaşır gibi yaklaşınız.» bir şaheseri anlamak için evvelâ onun önünde yerlere kadar eğiliniz ve soluk almaksızın onu söze başlamasını bekleyiniz.

Song devrine ait esaslı bir kritik bir gün güzel bir itirafa vesile oldu; «Küçükken, tablolarını sevdiğim üstadı övüyordum. Fakat muhakemem olgunlaşdıkca, üstadların bana sevdirmek için seçmiş oldukları eseri sevmekle övünüyordum.»

Teessüfe şayandır ki, içimizden pek azımsız üstadların tarzını tetkik etmek zahmetine katlanmaktayız. Kör cehaletimiz içinde onlara bu küçük nezaket hissini bile göstermekten çekinir ve böylece gözlerimizin önüne yaydıkları bu zengin güzellik ziyafetinden mahrum kalırız. Bir üstadın daima vereceği bir şey vardır ve biz ona sadece açlıkla koşarız. Çünkü zevkimiz noksandır. Bilâkis, sanat duygusu olanlar için bir şaheser ona doğru samimiyet bağlarıyla sürüklenildiği hissolunan canlı bir realitedir. Üstadlar ölmezler. Zira onların sevgisi ve ızdırabı kalblerimizde ebediyen yaşar. Bizi çeken, elden ziyade ruh; teknikten ziyade insandır; ve bu çağırı ne kadar beşerî ise bizim cevabımız da okadar derinleşir. Üstadlarla bizim aramızdaki bu gizli anlaşma yüzündendir ki, şiir ve romanların kahramanlarıyla beraber güler ve beraber ağlarız. (Arkası var)

Reşat Sumerman

[1] Fransızcada [Clair] aydınlık [Obscur] karanlık demektir. İkisi birden mürekkep bir isim oluyor ki resimde gölge manasına gelir. Fransızcadaki bu tabir, yukarıdaki izaha ayrı bir husuşiyet ve güzellik verir.

SHAKESPEARE

I

Stratfrd on Avon, düzlüğü hafifce kabartan tepelerin, yüksek ormanların, yeşil çalıların, zengin meraların ve münbit tarlaların ortasında hoş ve temiz bir kasabadır.

Hiç bir yerde tabiat burada olduğundan daha güzel değildir. Bu eski şehrin sokakları tatlı bir meyille bir çok dönemeçler çeviren ve üzerine yeşil ağaçların gölgesi düşen güzel ve sakin bir nehre varır. Bu nehir Severn nehrine ulaşıncaya kadar eski İngiliz dünyasını hayalettiren ve insana daima uykuda hissini veren küçük şehirciklerin arasından geçer. Stratford bir sanayi şehri olmamakla beraber bir çok medeni memleketlerden senede 43,000 den fazla seyyah burasını görmeğe gelir.

Bunlar ne kırlar arasında uzanan dar yolları, ne de binbir renkli çiçeklerin süslediği tarlaları, ne de Avon nehri üzerinde yüzen kuğuları ve su zanbaklarını görmeğe gelmezler. Belki edebiyat dünyasına o kadar muhteşem şiirler vermiş olan bir büyük adamın hatırasına hürmet için gelirler. Stratfod Shakespear'in şehridir. O burada doğmuş, büyümüş ve son nefesini vermiştir.

Stratford bu harikulâde adamın hatıraları içinde yaşar.

Shakespeare yalnız İngilizlerin değil, dünyanın en büyük şairlerinden biridir. Stratford'u görmek isteyen bir yolcu büyük ve gürültülü bir sanayi şehri olan Birmingham'dan bir trene biner. Bu tren onu şehirlerin tuğla ve kireç, demir ve kömür dünyasından çıkarır. Açık kırlara ve saf tabiate doğru götürür.

Yolcu biraz sonra kendini Helenin Arden istasyonunda bulur. Burada göze çarpan zengin ormanlardır. Şimdi istasyon binasının olduğu yerde Shakespeare zamanında bu ormanların bir parçası imiş.

Shakespeare daha çocukken bile bu ormanların yarım karanlığında kimbilir nakadar doleştı ve ağaçların gölgelediği dar yolların loş yalnızlığında, sonra yazılarında bize de göstereceği peri dünyalarını gördü. O bu yerlerin bütün kuşlarını, her türlü hayvanlarını, çiçeklerini biliyor ve seviyordu. İşte Stratford, istasyondan biraz uzakta bir meydanlığa varılır ki burası Shakespeare zamanında koyun ve inek pazarı imiş. Şimdi bu meydanın ortasında bir Amerikalının Shakespeare'in şehrine hediye ettiği güzel ve yeni bir çeşme vardır. Karşımıza gelen yolun sol köşesinde gözümüze üzerine şu satırlar yazılmış olan bir levha çarpar: « Shakespeare'in evine » yolumuzu oyana çeviririz.

Bu yol bizi Henley sokağına götürür, ve o sokağın sol yanında Shakespaere'in doğduğu ve içinde on sekiz sene yaşadığı evi görürüz.

Bu ev bir çok defa tamir edilmiş olmasına rağmen bize on altıncı asır yapısı hakkında güzel bir fikir verir. Bu binayı şairin babası satın aldığı zaman iki ev bir bahçeden mürekkepmiş. John Shakespeare o evleri birleştirmiş, soldakinde kendi oturmuş öteki tarafı da deri, kösele, yün ve saire deposu halinde kullanmış.

II

Shakespear'in evi ve dolaştığı yerler:

Skakespeare'ın evinin kapısı açılıpta içeri girince kendimizi tahtaları eskimiş bir oturma odasında buluruz. Bu odada islerin kararttığı bir yerli ocak vardır. Odanın arkasında mutbak vardırki oradaki dar bir merdiven ziyaretçiyi Şairin doğduğu odaya çıkarır.

Shakespeare 1569 senesi nisanının 23 üncü güneş ışığını ilk defa bu odada gördü. Bu mütevazi bir odadır. Fakat bütün İngilterede bundan ziyade hürmeti çeken bir oda yoktur. Son yüz elli sene içinde İngilterenin en mükemmel adamları bu odayı ziyarette kendileri için büyük bir şeref buldular. Onların imzalarını yerlerde ve duvarlarda bulabiliriz. « Henley Street'e » açılan küçük pencerenin camı üzerinde İngiliz edebiyat tarihine şeref veren ne kadar imza vardır. Şimdi bu bina Shakespaere'in metrûkâtiyle dolu bir müzedir. Orada Shakespaere'in resimlerini ve eserlerinin ilk tabı'larını bulabiliriz.

Alt kattaki odada Shakespeare'in çalıştığı bir mektep sırası vardır. K m bilir belki bu sıranın üzerinde mektep vazifelerini hazırlamıştır?

Başka bir yerde de üzerinde W. S. markası olan bir yüzük ve daima üzerinde oturmayı adet edindiği iskemleyi, ve şairin kılıcını görebiliriz.

Camdan kutular içiude daha Shakespaere hayatta iken basılmış olan eserlerinin ilk tabı'ları durur. Şairin doğduğu evi terketmezden evvel evin arkasındaki bağçeyi de ziyaret etmeliyiz. Orası çok iyi muhafaza edilmiştir. Bu bağçede Shakespaere'in o kadar sevdiği ve bize büyük bir sadakatle tasvir ettiği ağaçlar gölge salmakta ve çiçekler açmaktadır. Artık bir zamanlar, içinde Shakespaere'in okuyup yazmak öğrendiği mektebi de görebiliriz. Bu mektep kilise sokağı üzerinde ve pazar yerindedir. Kiliseye bitişiktir Mektebin arkasındaki küçük bir merdivenden yukarı çıkılır. Orada açılan küçük bir pençereden şairin içinde okuyup yazmak öğrendiği odayı görebiliriz. Bu gün de küçük mektep çocukları bir zamanlar altında Shakespeare'in oturduğu yüce meşe ağaçlarının gölgesinde derslerine çalışıyorlar. Karşı tarlanın ötesinde şairin karısı Anne Hathaway'in evi vardır. Bu ev dört yüz sene evvelki kasaba evleri hakkında bize güzel bir fikir verir. Bu evin çatısı müselles şeklindedir. Ve evin önünde asırlardan beri açılıp solan çiçeklerle dolu bir bağçe vardır. Evin içinde Shakespeare zamanına ait birkaç parça eşya ve bir iki yatak görebiliriz. Ocağın yanında bir zamanlar üzerinde Shakespeare'le karısının yan yana oturdukları divan duruyor. Artık şehre dönebiliriz. Kilisenin yanında bize içinde dolaşmak arzusu veren güzel bir bahçe vardır. Bu bahçede bir parmaklığın içinde W. S. markasiyle âairin aile markasının bir kısmını teşkileden yaldızlı bir mızrak görülür.

Şair burada kasabanın en güzel evlerinden birini yaptırmıştı. Bu evde ömrünün son günlerini zengin ve meşhur olark geçirdi. Bu ev çoktan yıkılmış bulunuyor; Bu gün onun ancak temellerini görebiliriz. Şairin son günlerini yaşadığı ev yıkıldızsa ne ziyanı var, burada onun kendi eliyle dikiiği ağaçların gölgesinde dolaşmamız, son günlerini geçirdiği yeşilliklerin arasında bizim de dinlenmemiz mümkündür.

Şimdi biraz da nehrin aşağı sahiline doğru gidelim: orada ortasında bir kule olan büyük bir bina göreceğiz. Bu bina tiyatro, kütüphane ve resim galerisi olarak kullanılmaktadır. Bu binanın yanında hoş bir bahçenin ortasında şairin güzel bir heykeli vardır. Bu heykel 1877 de bütün dünyada Shkespeare'i sevenler tarafından dikilmiştir.

Her sene Nisan ve Ağustos aylarında Shakespeare'in piyesleri kendi şehrinde ve şairin o kadar sevdiği nehrin kenarında oynanır. Faik Sabri bey Shakespeare tyatrosu hakkında şu malûmatı veriyor: "Stratfort ta görülecek bir şey daha var; O da Shakespeare namına yapılan ve yalnız onun eserleri oynanan yeni tyatro binasıdır. Avon nehri kenarında yükselen ve 1932 de açılmış olan bu yeni binanın yerinde evvelce başka bir bina varmış. Shakespeare'in hazırladığı pilâna göre 1879 da tesis edilmişolan bu tyatro 1920 de yanmış, bunun üzerine Shakespeare'in büyük hatırasına verilen kıymetle mütenasip, muazzam bir tiyatro binası kurmak isteyen bir müteşebbis heyetin açtığı defterlere milyarderlerden en fakirine kadar Shakespeare'i sevenler yazılmışlar, böylece bir buçuk milyon İngiliz lirası toplanmış, tyaronun plânlarını müsabaka ile yaptırmışlar, birinciliği Miss. Elisabeth Scott isminde bir ka-

dın mimar kazanmış. ve işte şu gördüğümüz muazzam bina meydana gelmiş. Çok orijinal bir mimari tarzı gösteren bu bina karşısına saatlerce hayran kalmamak mümkün değil. sadelik içnde ihtişam ancak bukadar temin edilebilr. Bina birbirine muvazi iki biloktan mürekkeptir. Nehir tarafinda yazlık ve kışlık bağçeler, çay evleri var. ve burada taraçadan nehrin manzarası çok sevimli. binanın öbür tarafı artist localarına ayrılmış. arkada bu iki biloku birleştirecek surette asrî bir sahne yapılmış. ön cephedeki beş büyük medhalin üzerinde hayat ve ölümü, harp ve aşkı, ihtiras ve neşeyi temsil eden heykeller dikilmiş. dokuz bin nufuslu küçük bir şehirde bu koca tyatronun yeri yok diyeceksiniz? doğru amma mevsiminde her gün tyatroyu matine ve suvarelerde dolduran halk memleketin dört köşesinden gelip gidiyor, bu tyatroda alt katta 452 koltuk, biriuci balkonda 268, ikinci balkonda 280, kişilik yer var. Demek bina 1000 kişi alıyor. ,, "Tyatronun içerisi de şimdiye kadar gördüklerimize hiç benzemiyor. Duvarlar açık kahve rengi tuğlalarla kaplı, bunların üzerinde yer yer yeşil İsveç mermerinden süsler yapılmış. salon sahneden itibaren bir yelpaze gibi açılıyor koltuklar hep aleminyümden, binaya kışın sıcak, yazın souk hava ceryanları görünmeyen menfezlerden geliyor. ve içerideki hava daima değişiyor. bir tarafta yangın başlangıcı olursa derhal otomotik çanlar etfaiye merkezini velveleye veriyor. perde tutuşmaz bir maddeden yapılmış, üzerindeki resim Shakespeare'in tasviridir. Sahnede dekorlar otomotik olarak bir iki saniye içinde değişebilir. Tyatro tarihinde bu binanın büyük bir rol oynayacağına ve bu yeni mimarî görüşün güzel bir nümune teşkil edeceğine şüphe edilemez . ,,

Kiliseden çok uzak olmayan, üzerine büyük ve sık yapraklı ağaçların gölge saldığı bir yol vardır ki şehrin mezarlığının ortasından geçer.

Mezarlığın sol duvarı kenarında, önünde bir yastık, elinde bir kalem olduğu halde üzerinde şairin bir resmi bulunan bir taş vardır. Renkli olan bu resimde şair parlak yeşil gözlü, ve koyu kızıl saç ve sakallı olarak gösterilmiştir. Şairin arkasında kırmızı bir caket vardır. Şaairin mezarı duvardan bir kaç adım uzaktadır, ve üzerine şu kitabe yazılmıştır;

«İyi dost. mesih aşkına, şu mezarın ü tünü örten topraklara ilişme.»

«Şu taşı koruyan mübarek olsun. ve benim kemiklerimi yeniden oynatana lânet olsun . »

" Dünyada bugün bir tarikat vardır: O da medeniyet tarikatir.,, Büyük Önderin bu sözümü de diğer bütün sözleri gibi hepimiz biliriz. Bu tarikatin iyi bir mensubu olmak için o tarikati kuran adamları tanımak lâzımdır. Garplılaşmak biraz da Chopin'den zevk almak, Shakespeare'i İbsen'i tanımak demektir.

Bu büyük adamlar yalnız kendi milletlerinin adamı değil, medeniyet tarikatinin büyükleridir.

Biz bunları tanımadıkça zevkımız hiç bir vakıt garplılaşmıyacak, daima halkın radyoda maval dinlediğini görerek üzüleceğiz. Garbı tanıyanların onun manevi medeniyetini her kese tanıtmaya çalışması bir borçdur kanaatindeyim.

12 Mayıs 1937 Bursa
M. Rami Karul

Divan'ı lugat'üt-Türk'teki

HALK ŞİİRLERİ

A. U. ELÖVE

D. Geçingenlik

1

7.7 Oğlum [1] senğe kod'ar men erdem öğüt [2] humaru
Bilge erig bulub sen yakkıl [3] anın tabaru
C. 3 - S. 325.

Oğlum sana bırakıyorum (koyorum) fazilet (i) terbiye (yi) miras; Âlim (âkil bir : Kâşgarlı) adamı bulunca sen yaklaş onun tarafına (ve ondan istifade et : Kâşgarlı).

2

7.7 İştib [4] ata anağ nınğ savlarını kadırma [5]
Nenğ kop [6] bulub küvezlik kılnıb [7] yene kuturma
C. 1 - S. 419.

İşidib baba (nın) ananın sozlerini sertlikle (katılıkla) karşılama; Servet, ikbal bulunca kibirlilik takınıb yine kudurma (haddini aşma : Kâşgarlı).

3

7.7 | Birmiş yimiş [8] seninğ bil yalnğuk [9] tapar karınka
Kalmış tavar ad'ınnınğ kirse kara orunka

C. 3 - S. 167.

(Sana) verilmiş, (sence) yenmiş (şeyi: Kâşgarlı) senin bil, insan (kısmı bil ki: Kâşgarlı) hizmet eder karn (ın) a.
Kalmış mal başkasının (dır, insan) girince kara yer (kabir) e.

4

7.7 | Öç kek kamug kişininğ yalnguk [10] üze alım bil
Ed'gülüküg ugança elkinğ [11] bile telim kıl

C. 1 - S. 46.

Öc (ü) kin (i) her kişinin insan üzerine borç (dur) bil (de ondan sakın: Kâşgarlı);
Eyiliği kudret (in) ce yolcu (n) a (ve yabancılara: Kâşgarlı) çok yap.

5

7.7 | Külse kişi yüzinğe körklüg yüzin körüngil
Yavlak küd'ez tilinğni [12] ed'gü savıg tılengil

C. 3 - S. 34.

Gülse kişi yüzüne (sen de ona: Kâşgarlı) güler yüzle görün;
Sağlam gözet dilini (söyleyişce, manaca: Kâşgarlı) eyi sözü dile.

6

7.7 | Koldaş bile yaraşgıl karşıb ad'ın [13] öd'ürme [14]
Pek tut yavaş takagu süvlin yazın öd'erme [15]

C. 3 - S. 8.

Arkadaş (ın) ile (işler hakkında: Kâşgarlı) uyuş, aksilik edip (onun üstüne: Kâşgarlı) başkasını seçme;
Pek tut (evindeki: Kâşgarlı) sâkin tavuğu (o senden gitmek üzere iken: Kâşgarlı) süğlün (ü) ovada arama.

7

7.7 | Ündeb ulug tabaru tavrak kelib yügürgil
Kurgak yılın bud'un kör kanda tüşer kod'ı [16] ıl

C. 3 - S. 50.

Seslenince büyük (ler, onlara) doğru acele gelib koş;
Kurak yılda millet bak nereye iniyor, arkası sıra (sen de) in (yani kavmine gelen her musibette ona uy, ortak ol: Kâşgarlı).

8

7.7 | Kelse kalı katıglık artar teyü sarıngıl
Öd'lek işin bilib tur ança angar tirengil

C. 3 - S. 177.

Gelse eğer meşakkat (ve belâ) geçer deyib sabır eyle;
Zamane işini bilib dur öylece, ona mukavemet et (kendini her felâketin izinden feryad ile sürükleme: Kâşgarlı).

---

[1] Aslı (ogulum) olub lehcemizde olduğu gibi nazm ve nesirde birinci (u) gider.

[2] Bu söz, ayrıca (terbiye, edeb : C. 3 - S. 325) manasınadır. (bakınız: ögdül = mürebbi : Muinül mürid) bunu (iftihara medar "mükâfat„ manasındaki : ödül - öğdül) ile karıştırmamalı.

[3] Aslında ki (bakkıl), istinsah yanlışı olacak.

[4] Aslı (işitib) olub ikinci (i) nazım icabiyle düşmüştür.

[5] Brokelman bu sözü (C. 1 - S. 419) almamış .

[6] Brokelman bu sözü de (C. 1 - S. 419) bu manasiyle ayrıca almamış.

[7] Aslı (kılınıb) olub ikinci (ı) nazımda düşmüştür.

[8] Bu mısrağın ilk ayağında vezin tamam olmak için iki heceli bir söz eksik görünüyor ki bu, Kâşgarlı'nın tercümesinden de anlaşıldığı üzere (yemiş) olsa gerektir. (birmiş, yimiş) gibi kelimeler, bu lehçede hem (vermiş, yimiş) manasiyle ismi fağil, hem de (verilmiş, yenmiş) gibi ismi mef'ûl manalariyle kullanılır.

[9] Aslında (yalınğuk) suretinde doğru olarak gösterilmiş ise de vezin icabı birinci (ı) düşmüş olmak gerek.

[10] Aslı (yalınğuk) olub (ı) nazım icabiyle düşmüş olacak.

[11] Aslı (elkin) olub (ğ) ile yazılması muhatab için olmamak gerek. Yoksa o takdlrde (elkininğ) olurdu. Bu, istinsah yanlışı değilse (elkin) sözünün bir de (elkinğ) şekli olduğunu kabûl etmek gerektir.

[12] Aslındaki (tiligni) istinsah yanlışı olsa gerek.

[13] Aslındaki (adın) istinsah yanlışı olmalı.

[14] Aslındaki (üdürme), istinsah yanlısı olsa gerek.

[15] Aslındaki (öderme) istinsah yanlışı olmalı. Bu söz hemen de ayni mağna ile (ed'erme ve üd'erme) de olabilir.

[16] Aslındaki (kodı) istinsah yanlışı olacak.

I. Tağlimî (İçtimaî ve Ahlakî)

A. Bağımsık beyitler

4.3 Büç büç öter semürgük
Bogzu [1] uçun menğlenür

C. 2 - S. 232.

Büç büç öter semürgük (denilen bir nevi bülbül);
(Acıkınca da : Kâşgarlı) boğazı için çöplenir.

---

[1] Aslında (boguzu) olub birinci (u) uazımda düşmüştür.

4.4 Koldaçı ka dük [1] minğ yagak
Barça bile ayruk tayak

C. 1 - S. 349.

Dilenciye (benden) binlerce ceviz;
Hepsiyle beraber ayrıca dayanak (= dayanacak değnek bağışlayorum : Kâşgarlı).

---

[1] Burada veznin ikinci ayağı başında meselâ (dük = çok) gibi tek heceli bir söz eksik görünüyor ki bunu kendimizden katıyoruz. Bu (dük) ün,

(Tek tük — bir veya çok) tabirindeki (tük) sözünün (d. t) tebadülürden gelmiş bir çeşidi olduğunu yukarılarda söylemiştik; ve belki bu (Tükel bütün, hep, cümle, kâffe) mağnasındaki sözün de kökünü teşkil ediyor.

4.4 | Bilge erig ed'gü tutub sözin işit
Erdemini [1] ögreniben ışka sura
C. 1 - S. 358.

(Âlim, Âkıl : Kâşgarlı) hakim adamı eyi tutub söz (ler) ini (işit) dinle;
Edeb ve menkibe (ler) ini öğrenerek işde (ondan öğrendiğini : Kâşgarlı) tatbik et.

[1] Aslındaki (erd'emini) istinsah yanlışı değilse bu şekli de vardı demektir.

4.4.4 | Uluklukug bulsa sen ab [1] ed'gü kılın
Bolgıl kişig bekler katın yahşı ulan [2]
C. 1 - S. 62.

Ululuğu (ikbal ve refahı : Kâşgarlı) bulursan çok eyi davran (huyunu eyi et : Kâşgarlı);
(Sen) ol, kişi (nin işi : Kâşgarlı) yi beyler (in) yanında güzel ulaştıran.

[1] Aslında ikinci ayak vezince tamam olmak için burada daha bir hece istiyor ki biz bu sözü (C. 1 - S. 37) uygun bularak kattık.

[2] Bu söz ismifağil sigası ise bu lehçede (ulagan — ulayan, ulaştıran) olmak gerekti. Divan'da ise müstakil olarak böyle bir kelime yok olduğuna göre eserin yazıldığı zamandan daha evvelki bir lehçede böyle bir ismifağil sigasının kullanıldığına hükmedilebilir. Yahud ki bu kelimenin (bir yere müteveccih olmak + bağlanmak) manasında (ulanmak) mastarından muhataba emir sigası olarak kullanıldığını kabûl etmek gerektir. Bu takdirde de mısrağa verdiğimiz mağnanın böyle kalmaması gerekir.

4.4.4 | Kiçik bulub bir [1] yagını yirgü emes [2]
Ed'germed'ib kod'sa anı ilni konar
C. 2 - S. 24.

Küçük görüb bir düşmanı yermek (hor görmek gerek : Kâşgarlı) olmaz;
(İnsan) ehemmiyet vermeyib (ondan sakınmıyarak, hali üzere :

Kâşgarlı) bıraksa onu, (o) memleketi ele geçirir (= memlekete konar).

[1] Buradada vezin tamam olmak için ikinci ayakta meselâ (bir) gibi bir heceye lüzum var ki biz bunu kattık.

[2] Ya aslında (ermes) iken istinsah yanlışı olarak (r) düşmüştür; veya daha o zamanlar bu şekil de, daha sonraki lehçelerde olduğu üzere (imes) gibi ayrı fakat muğadil bir şekil gibi kullanılıyormuş.

4.4.4 | Könğül kiming bolsa kalı yok çıgay
Kılsa [1] küçün [2] bolmas anı ked' [3] tok bay
C. 3 - S. 180.

Gönlü kimin (yaradılmış : Kâşgarlı) olsa eğer yoksul, fakir,
(İnsan) yapsa zorla (mümkün : Kâşgarlı) olmaz onu eyice tok,
1 7 3 8 9 2 4 5
zengin (insanın onu zorla eyice tok, zengin « hale koyması » yapması
6
« mümkün » olmaz.

[1] Kılsa bolmas = kılsa bilmez, kılamaz

[2] Emsaline göre buda Küçin olmak gerekirken böyle görünmesi, ya istinsah yanlışlığı dolayisiyle veya böyle olarak da kullanılabilir olması cihetiyledir.

[3] Bu mısrağın üçüncü ayağında, vezni tamamlıyacak bir hece eksik görünüyor ki biz bunun (epiy, bir eyi, epiyce, çok, pek) mağnasındaki (ked') veya yine (çok) mağnasındaki (köp) olacağını düşündük.

4.4.4 | Karga kalı bilse müngin [1] ol buz sokar
Avçı yaşıb tuzak taba menğge bakar
C. 1 - S. 356.

Karga eğer bilirse sıkıntısını (ve açlığa düştüğünü, gagasını : Kâşgarlı) o buz (a) sokar;
Avcı gizlenmiş (iken o) tuzak (a) doğru (gidib içine girmek üzere : Kâşgarlı) daneye bakar (bundan çekinmez : Kâşgarlı).

[1] Burada(n)dan sonra gelen(g)nin okunmasına işaret için olacak ki, muğadili olan arab şekli üzerine üç nokta konmuş. Yoksa usulen (nğ = geniz nunu) halinde okunması gerekti.

6.4 | Tavar uçun Tenğri ed'lemed'ib
Uya kadeş oglın [1] çınla [2] bogar
C. 1 - S. 80..

(kardeşler arasında merhametin azlığını anlatıyor, diyor ki : Kâşgarlı) serveti için (malına göz koyar da : Kâşgarlı) Tanrıya ehemmıyet vermeyib;
Kardeş, kardeş oğlunu muhakkak boğar.

[1] Aslında (oglını) suretinde görülen bu sözün, vezinde fazla bir hece teşkil ettiğine göre, istinsah yanlışı olacağını düşündük.

[2] (Cidden , gerçekten) mağnalarına gelen bu sözü Kâşgarlı toptan tercümesinde göstermediği gibi, Brokelman'da müstakil olarak göstermemiştir. Bu beyit ma'alinde olmak üzere daha yukarılarda başka bir beyit geçmiştir.

6.6 | Oglum ögüt algıl bilgsizlik kiter
Talkan [1] kiminğ bolsa anğar pekmes katar [2]
C. 1 - S. 367.

Oğlum öğüd al, akılsızlık (ı) gider ;
Kavut (u) kimin olsa ona pekmez katar (bunun gibi kimin aklı varsa nasihat kabûl eder : Kâşgarlı).

[1] Kavut denilen şey ki unu su ile karıştırıb tavada yağla pişirdikleridir. Brokelman bunu (tahmir edilmiş arpa, bira mayası) suretinde tercüme ediyor. Bu lehçede yine bu söze benziyen birde (talka = koruk : C. 1 - S. 156, 357) var ki istiğmalden düştükten sonra nihayet lehçemizdeki şu (ele verir talkını, kendi yutar salkımı) atalar sözünde şekil ve mağnasını kaybederek kendini koruyabilmiştir. Atalar sözünde ilkin, eski mef'ulünbih edatı (nı) ile birlikte (talka + nı = talkayı : koruğu) suretinde olan bu söz, kelime ve edatın istimalden düşmesiyle unutuluverince, yerini şekil ve mağnasiyle arapçanın meselde hiç ilişiği olmıyan (telkin) sözüne bırakmıştır. Halbuki atalar sözü beş belli (halka verir koruğu, kendi yutar " olgun üzüm „ salkımı) suretinde mevzuğ olmak gerektir.

7.5 | Tegür meninğ savımı bilgeleke [1] ay
Tiner kalı atatsa kısrak sını tay [2]
C. 3 - S. 118.

Değdir benim sözümü alimlere de (ki):
Dinlenir eğer ata benzese kısrak boyu tay
6 3 4 5 2 1

[1] Buradaki (lek) , (ler) cemi lâhikasının men'şei görünüyor ; (bakınız bunun kalını olan " lak „ için geçen manzumelerde verdiğimiz notlara).

[2] Bu ikinci mısrağın mağnası (eğer tay boyu ata benzese " at kadar olsa „ kısrak dinlenir) demek olduğu halde bunda telif zağfiyle tağkide düşülmüş. Biz bunu açmak için gereken cümle dizimi durumunu her kelime altına numarasını koyarak gösterdik.

7.5 Kışka sen [1] ıtın kelse kalı kutlug yay
Tün kün keçe alkınur öd'lek [2] bile ay [3]
C . 1 - S . 78 .

Kışa sen tedarikli ol gelse eğer mubarek yaz;
(Çünkü) gece gündüz geçerek hederolur zaman ile ay (otuz gün).

[1] Mısrağın bu birinci ayağında vezni tamamlıyacak bir hece eksiktir ki biz bunu (sen) diye takdir ettik.

[2] Brokelman bunu (üd'lek) suretinde kaydediyorsa da (öd — zaman : C. 1 - 46, 208, 295 - C. 2 - S. 82 - C. 3 - S. 143, 144) olduğuna göre, yazdığımız imlâ ile olması çok kuvvetlidir. (Yaklaştırınız lehçemizde: öyün — öyünlük : bir öyün, bir öyülük yemek — bir zamanlık ve bir defalık yemek).

[3] Bunun aslı arab harflerinin (hemze + elif) i demek olan yan yana iki elifle yazılmış ki böyle imlâlar divan'da yer yer görülüyor. (Ay " otuz gün „ ın geçtiği ay " kamer „ la bilindiği için muğayyen otuz günlük zamana da ay denmiştir: Kâşgarlı).

7.5 Bardı senğe yek utru elgin [1] tutub bal
Barçın ked'iben telü yuvga bolub kal
C . 3 - S . 116 .

Gitti sana Şeytan karşı (na çıkarak : Kâşgarlı) eliyle tutub bal (yani dünya lezzeti : Kâşgarlı) ;
(Öyle ki sen hiylesini bilmeyib, verdiği : Kâşgarlı) ipek (lileri) giyerek (gururlanırsan : Kâşgarlı) deli, sefil olub kal (ırsın : Kâşgarlı).

[1] Mısrağın bu ikinci ayağının meselâ başında böyle iki heceli bir söz gerek ki vezin tamam olsun. Bunun da aslı (eligin) olub, (i) nazımda düşmüş olur.

7.6 Öğren anın biliğin künde anğar baru
Kotkılıkın tapıngıl kod'gıl küvez naru
C . 2 - S . 110 .

(Oğluna nasihat ediyor, diyorki : âlim, hakîm bir adama rastladığın zaman Kâşgarlı) öğren onun ilmini her gün ona vararak;
(Ona : Kâşgarlı) tavazu'la hizmet et, bırak kibir (i bir) tarafa.

7.7 Tavar kiminğ öklise beklik anğar kergeyür [1]
Tavarsızın kalıb bek erensizin emgeyür [2]
C . 1 - S . 302 .

Servet (i) kimin çoğalsa beylik ona [başkasından ziyade : Kâşgarlı] gerek olur.

Servetsiz [eli boş : Kâşgarlı] kalınca bey, adamsızlıktan [adam toplamaktan yana : Kâşgarlı] zahmet çeker; [çünkü onlar beyin etrafında mala tamağ ederek toplanırlar : Kâşgarlı] .

[1-2] Muzariğ sigasının başka birşekli ki (emge-,kerge-) gibi sonları vayelli fiğil köklerine katılmış başi vayelli muzariğ alâmeti (ür) den doğan bir (koşa hiatus) sebebiyle (e,ü) arasına bir (y) sesi de gelir. İşte bu eski muzariğ şeklinin, lehçemizdeki hâl sigasını vermiş olduğu düşünülebilir : (bakınız buna dair yukarıdaki notlara).

7.6 | Atsa okın kez gerib kim tür [1] anı yıgdacı [2]
Tagıg atıb ograsa özi koyı yırtılur
C. 3 - S. 74 .

[Zamaneyi anlatıyor, diyorki : Kâşgarlı] atsa okunu gez [i yayın kirişine] gererek, kimdir onu menedici;

[Onu : Kâşgarlı = oku] dağa atıp değdirse vadi ortası [kenarı] yırtı'ır.

[1] (turur) muzariğinin (türür) suretinde değil de hattâ (tür) suretinde kullanıldığı, dahâ bu zamanlarda bile görülüyorki bu muzariğ binnisbe daha yakın lehçelerde (dürür) olduktan sonra, lehçemizde nisbî zamirin müfred gaibi saydığımız (dür) ü de vermiş bulunuyor. (Bunun öbür ahengî şekilleri : dur, dır, dir + tur, tür, tır, tir).

7.7 | Tengri ajun törüttü çıgrı [1] ed'iz [2] tezginür
Yulduzları çerkeşib [3] tün kün üze yürgenür
C. 2 - S. 244 .

Tanrı dünya [yı] yarattı felek, yüksek [de onun] etrafında devreder;

Yıldızları saf saf olmuş, gece gündüz [ün] üzerine dolanır [sarılır].

[1] (çerh) suretinde Farsçaya giren, ondan da (çark) suretinde tekrar lehçemize dönen bu söz, vaktiyle (felek) sözü dile karışınca, bu gibi hâllerde görüldüğü üz re, müradif ve müzdeviç olarak itbağ yoliyle beraberce(çığrı felek, çargı felek) suretlerinde yaşamış görünüyor. (Kuru iftira) da böyledir : Kuruğ (C. 3 - S. 59) eski Türkçede (iftira - sûizan) demektir.

[2] Aslındaki (ed') istinsah yanlışı olarak eksik bırakılmış.

[3] Aslındaki (çürkeşib) istinsah yanlışı olsa gerek.

8. 6 | Erdem tile ögreniben [1] bolma angar [2] küvez
Erdemsizin ökünse ok [3] engmegüde [4] enger

C. 1 - S. 213 .

Edeb [ve hikmet: Kâşgarlı] dil'e, öğrenince olma ondan [öğrenmekten: Kâşgarlı] mütekebbir;
[İnsan] faziletsiz [olarak] öğün [ür] se hele imtihan [halin] de şaşirib kalır.

[1] Aslındaki (öğreniyen) istinsah yanlışı olsa gerek.

[2] İkinci ayakta iki heceli bir söz eksik göründüğü için, burada Kâşgarlı nın tercümesine bakarak bu olacağını tahmin ile kattık .

[3] Birinci ayakta tek heceli bir söz vezne göre eksik göründüğü için, bunun (ok, ök = asıl, hele, işte) olacağını tahmin ile katıverdik. Megerki bu iki mısrağ iltizami olarak değişik vezinli olsunlar. Fakat o zaman birinci mısrağ (4.4.4) ve ikinci mısrağ (6.7) vezinleninde olurdu. Aslındaki (enmegüd'e) şekli istinsah yanlışı olsa gerek.

Dergimizin ilk sayısından beri devam eden (Divan'ı Lugat'üt - Türk'teki Halk şiirleri) adlı yazılarımız burada bitti. Evvelce de söylediğimiz üzere, bu yazılar tekrar gözden geçirilerek bir cilt halinde ayrıca basılacaktır.

A. U. ELÖVE

Bursa Halkevinin Çalışması

İki Ayın Kronolojisi

İŞ	YERİ	Sayısı	KONUSU	VEREN
Konferans	A : Anpilifikatörle cumhuriyet alanında	5	Kamalizm, Verem, Zehirli hastalıklar, 2 inci İnönü	Hayri Gürmen
		1	Verem	Dr. Mes'ut
"	B : Ev salonunda	1	Kadastro	Halit Akiş
"	C : Halkın ayağına gidilerek	30	Vergi, Spor, Sosyal eğitim, Kamalizm, Zehirli gazlar	Dr. Osman Niyazi Bazatlı, Murat Alp, Turgut Kartal, A. Muhtar Aykuş, Zehra Budunç, Hulusî Köymen, Ziya İltap, Nazım Yücelt, Hüsnü
Konser	Ev salonunda	6		Halkevi Orkistrası
"	« «	2		Şar Bandosu
"	« «	3		Halkevinde piyano dersi alanlar
"	« «	1	Karo konseri (Seçilmiş 2 Parça)	Halkevi Korosunca (Çok az bir zamanda koro konseri)
Gösterit	« «	6	Himmetin oğlu Piyes	Halkevi Gösterit kolu
"	« «	10	Ana «	« « «
"	Tarım okulunda	1	Himmetin oğlu «	« « « (Seyyar sahne ile)
"	Tirilye Kamununa gidilerek	1	Ana «	« « «
Genel toplantılar		3	Yeni ve eski üyelerin tanışması, Halkevi yıldönümü, Müzik gecesi yapılmış, yıl dönümü töreni çok iyi olmuştur. Hulusi Köymenin bir söylevi vardır.	

İŞ	YERİ	Sayısı	KONUSU	VEREN
Önemli geceler	Ev salonunda	1	Çanakkale gecesi Konferans, Şiir	Konferans Kurmay stajyeri yüzbaşı Tevfik Doğantan
"	« «	1	Halk türküleri	Osman pehlivan
Sergiler	Halkevinde	1	İstanbul müstakil ressamlarına açtırılmıştır.	
Kitapsaray	«		Okuyucu sayısı ayda 1000 - 1200 zü bulmaktadır. Geçen yıllarda ayda ancak 500 zü buluyordu.	
Broşür		1	Verem	Halkevince
Gazete		1	Köylü kardeşler için haftada bir Salık adlı	
Dergi		1	Uludağ adile (2) ayda bir çıkar.	
Dersler	Halkevinde	3	Lisan fransızca 1, 2 kur « İngilizce 1, 2 kur « Almanca 1, 2, 3, 4	Haftada 16 saat
"	Halkevinde	1	Resim	Haftada 16 saat
		1	Biçki, dikiş, Nakış	« « «
		1	Piyano	« 8 «
Dersane	Ceza evinde	2	A· B. Dersanesi	Haftada 4 gün
"	Vefikpaşa okulunda	1	A. Dersanesi	« 4 «
"	İncirli okalunda	1	A. «	« 4 Gece
9 Sosyal yardım			Fakir hastalara bakmak, İşsizlere iş bulmak, küçük yardımlar yapmak gibi faaliyetlerine devam etmiştir,	

Kollar komite ve şube halinde mutat toplantılarını yapmışlardır, Bu iki ayda İlbayımız Şefik Soyer, hemen her toplantı da bulunmuş komitelerin çalışmalarile yakından ilgilenmiş, üyelerle konuşmalar yapmıştır.

A. Uluengin

Sultan Ahmedin oğlunun bir tahsildarın odasını basarak parasını aldığı hakkında

Sicil 23 S. 291

Dergâhı gerdun iktidardan hükmü vacibül itâa varid olub mazmunı şeref irtisamında hâliyâ kapuma mektub gönderüb hüküm varid olub sabıka Ca'fer nam kulum Mudanya iskelesi âmiline havale gönderilüb mezkûr kul âmili mezburden altı bin akçe tahsil idüb taleb o'undukda Sultan Ahmed oğlu Burusaya geldikte odam basub esbabımla akce'i aldılar sicillâtda dahi mukayyetdir dedi imdi teftiş idüb sicillâtda ne veçhile kayd olunmuşdır bildiresiz deyu emrolunmuş sicillâta nazar olunub görüldi ol kaziyyeye mütealhk nesne bulunmadı ve mezbur Ca'fer dahî bunda hazır olmaduğî sebebden arz olundı deyu birdirmişsiz ma'lûm oldı öyle olsa mezkûr Ca'fer kulum Yusufla anda gönderildi buyurdumki teftiş idüb göresiz zikr olunan meblağ esbabı ele alunduğı şer'la zâhir ve ma'lûm olursa yazub bildiresiz deyu emr olunmuş imtisalen lil emril âlî bu kazıyye bir sebil ihtimam teftiş olundukda bu maslahat için hükümle varid olan fahrül akran Sinan çelebi mahzarında Hüseyin bin Hamza ve Mustafa bin hacı Mehemmed ve Mustafa bin Nasrullah ve üstad Ca'fer bin Abdülkerim ve Yunus bin İdris ve Ahmed bin Mahmud nam kimseler şehadet idüb mezkûr Ca'fer bin İshakın Sultan Ahmed oğlu âdemleri odasın basub cemî' esbabın ve akçesin alub kendusi cıblak hemen bir başıyle kurtuldı biz gördük deyu şehadetleri dahi hayyizi kabûlde vaki' oldukdan sonra bu vesika mezbur Ca'fer talebiyle ketbolunub eline verildiki vakti hacetde ızhar ve ibraz ide

9 fi şehri ramazanil mübarek 918

Sultan Selimin Ankaradan Bursaya gelmesi hakkında

Sicil 23 S 294

Kad câ'e fi hâzel yevmissultanül a'dalil a'zami vel hâkanül ecellül efhamis sultan ibnissultan essultan Selimşah bin Bayezid han tâle bakahü ve nâle münahü ve tâbe serabihü min Ankaratil mahmiyyetil mahrusa ilâ daril islâm Burusa humiyet anil be'sâ'i

14 şehri remezanül mübarek 918

Sultan Alâaddinin Kükürtlüce hamamı

Sicil 23 S. 308

Sebebi tahrir oldurki mahrusıyyei Burusada merhum Sultan Alâaddin tâbe serahünün Kükürtlüce nam hamamı ilâhi kurbinde olan mescidinde yevmî iki akçe cihetle müezzin olan Hüseyin ihtiyariyle feragat idüb emir hacı Hüseyin nam kimseye tevcih olundu arz oluna

4 Şevvalül mükerrem 918

Dâye hatun mescidinin meşihatı ciheti

Sicil 23 *S.312*

Sebebi tahrir oldurki mahrusai Burusada merhume Dâye hatun zaviyesinin yevmî dört akçe cihetle meşihat hidmetin iden Cezri oğlu dimekle ma'ruf kimesne biş altı aydanberû gaybet idüb kandelıgı ma'lûm olmayub yerine nâib dahî komayub meşihat hidmetine taattul müterettib olub hüküm mahlulde olduğî sebebden rafi'i rık'ai rukıyyet Ahmede tevcih olundu

8 Şevval 918

On sene evvel müslüman olan bir Arnavudun İslamını tescil itdiren şahidler

Sicil 23 *S. 326*

Sebebi tahrir oldurke Ali bin Abdullah ve Mehemmed bin Abdullah nam kimesneler şeriat mahfelinde indel istişhad şehadet idüb itdilerki işbu hamili huruf Karagöz bin Abdullah Arravudıyyûl asilki Rumelinde Ergiri kazasında Bunluk nam karyedendir tarihi kitabdan mukaddem on yıl mikdarı vardırki müslüman olmuşdur didiler ba'det-ta'dil vettahlif şehadetleri hayyizi kabûlde vaki' oldukdan sonra kazai mezkûr hâkimine şehadeti mezbure inha oluna

25 Şevval 918

Cebehanei âmire için kiraya dutulan develer ve kiralarının mıkdarı

Sicil 23 *S. 329*

Sebebi tahrir oldur ki emri padişahî ile cebehanei âmire maslahatı içün kiraya dutulan develerin Deli Ali cemaati demekle ma'ruf tayfanın develeriki cem'an üç yüz yirmi iki mehardır ve gedik Danişmend tayfasının iki yüz on buçuk mehardır ve Turmuş cemaatının otuz dört mehardır bu cümle devenin sahiplerine biçogu günlük kiraları ki dörder akçeden cem'an iki bin iki yüz altmış altı akçe olur bu akçe'i tavayifi mezküre taraflarından Karahisar kazasından Kureyş cemaatından Ilas Bey bin hacı İbrahim nam kimesne vekâletle meclisi şer'da Cebeciler yazıcısı fahri erbabı tahrir ve takrir Ömer çelebi bin Tursun elinden alub kabz itdi ve bu Has beyin nefsine Bursada kazancı oğlu mescidi mahallesi ki Çukur mahalle dimekle de ma'rufdur mezkûr mahalleden esir dellalı Ahmet bin Hamza kefil oldı şol şartlaki vakti hacetde mezkûr Ilas beyi ihzar itmezse mâli vire

27 şevval 918

Tuzpazarında olan yangının teftişi hakkında

Sicil 23 *S. 358*

Sebebi tahrir oldur ki mahrusıyyei Burusada Tuzpazarı mahal-

lesinde sene 918 zilka'desinin evahirinde hark vâki olup ol hark kimin dükkânından hâdis olduğın teftiş içün zikr olunan mahallenin cemaati şeriat mahfeline ihzar olunub teftiş ve tefehhus olundukda Şebhane emrine de bilfiil âmil olan Balı bin Yahşinin mahzarında udûli müsliminden Ivaz bin Musa ve Musa bir Abdullahir-Racil ve Abdullah bin Halil ve Emir şah bir Mustafa ve Ca'fer bin Öküz nam kimesneler şehadet idüb merkûr Balının dükkânının içinde ateş hâdis olub yanardı bir tahta arasından gördük gayri yerde nesne yoğidi ol mezkûr dükkândan hâdis oldu didiler ba'det ta'lil vettahlif şehadetleri hayyizi kakabûlde vâki' oldukdan sonra sebti defter olundı.

27 Zilka'de 918

Mart ayının sicilde zikri

Sicil 23 ***S. 370***

Sebebi tahrir oldurki atebe'i aliyye çavuşlarından fahrül emasil vel akran Şir Merd bey bin Abdullah şeriat mahfelinde ikrar ve i'tiraf idüb itdi Yalık ova kazasında Karbuz deresi dimekle ma'ruf karyeki tımar tarikasıyla mutasarrıfım zikr olunan karye sene 919 martından sene 920 martına varınca bu müddetde vaki' olan mahsulin yer tapusundan gayrısın işbu hâmilül huruf Yorgi bin Todura ve Manol bin Marmara nam kimesnelere üç bin akçeye mukataaya virüb ve meblağı mezkûrun iki binsin mukaddemâ alub kabz itdim didi ve mezkûrân kâfirler dahi vicahen ve şifahen tasdik itdiler.

18 min zilniccetiş şerife 918

Göz tedavisi hakkında

Sicil 41 ***S. 11***

Sebebi tahriri hüccet oldur ki Ali bin Hüseyin ikrar idüb itdiki karındaşım İbrahimin gözüne hidmet etmek içün dört aya işbu Seyyid Ali bin Seyyit ile yirmi beş efrencîye kavl itdim beş efrencîyesin bittamam teslim itdim bâkisin gözü sahih olıcak olursa viririm didi bu dahi vicahen tasdik itdi.

10 rebiül evvel 942

Anadolu halkına hizmet için verilen oğlanlardan vefat eden olursa dört şahit ile isbat edilmesi ve resmi sicil olarak altı akçe alınması hakkında kanun

Sicil 41 ***S. 108***

Mefahirü kuzatil hukkâm maadinül feyzayilü vel kelam Anatolı vilâyeti kadıları zide fazlûhüm tevkı'i refi'i hümayun vasıl olıncak ma'lûm olaki hâliya Anatolıda olan acemi oğlanları ağası babı saadet meabıma âdem gönderüb vilâyeti Anatolıda etrâkde olan oğlanlardan biri fevt olub kadı

meclisinde isbat olundukda yedi akçe resmi sicil ve yirmi beş akçe hüccet alırlar Rumili kanunu riayet olunmaz ol ecilden etrâk nefret idüb oğlan almağa rağbet itmezler deyu bildirdi imdi Rumilinde olan oğlanlardan biri fevt olsa dört nefer şahidler istima' olunmak kanundur şehadetleri şer'an makbul oldukdan sonra resmi sicil ve huccet içün altı akçe alınır buyurdumki siz dahi müteveffa olan oğlanlar hususun şuhud istima' olunmalu oldukda dört nefer şahid istima' idesiz şehadetleri şer'an makbûl oldukdan sonra rasmi sicil ve huccet içün altı akçe alasız bir akçe fazla almayasız şöyle bilesiz alameti şerife i'timad kılasız.

7 min şevval 942

Bemakamı Kostantaniyye

Dobrovnik hıristiyan ve beylerinin ahdnamelerinin tecdidi hakkında

Sicil 23 ***S.386***

Suretül hükmüş şerifi lissultanil a'delil a'zami velhâkanil ecellil efhami essultan Selim şah bin essultan Bayezid han tâle bakahü ve nâle münahü nışanı şerifi âlışâni sultanî ve tuğrayı garrâyi kîtisitanî hâkanî nüffize bil avnissamadâni vel mennes subhanî hükmü oldurki bundan evvel Dobrovnik küffarı ve beyleri merhumeyn ve mağfureyn dedem Sultan Mehemmed han ve babam sultan Bayezid han tabe serahümâ zamanlarında istikamet ve istitaat gösterdikleri sebebden şimdiki halde atebe'i ulyama mezkûr beyler ilçiler gönderüb benden şefkat ve merhamet ve inayet tevekku' idüb yeni ahdname taleb ettikleri ecilden ben dahi mezidi merhameti padişahanemden merhamet ve şefkat idüb bu hükmü cihan mutâ'ı vacibül ittiba'ı virdimki minba'd zılli zalili havzai devletimde müzimmetül hâl olalar ve buyurdum ki sabıka babam tâbe serahü zamanında virdikleri on iki bin beş yüz filöri sâl besâl âdeti kadîme üzere ilçileriyle dergâh muallâma göndereler ve minba'd mezkûrlardan bu zikr olan on iki bin beşyüz filoriden ziyade haraç taleb olunmaya ve mezburların hisarlarına ve vilâyetlerine ve kendülerine benüm sancak beylerimden ve su başılardan ve tımar erlerinden fil cümle benüm sayei saltanatımda olan kimesnelerden veçhen minel vücuh ve nev'an minel envâ' zıyan ve elem yetişmeye ve bundan evvel kal'aları ve illeri ve günleri ne veçh üzere emnü âman içinde olıgelmişler ise yine ol veçh üzere emnü aman içinde olalar ve bunların cevanibinde olan illerden bagî olsun ve illik olsun kurudan ve yaşdan [1] olsun mezkûrların kal'alarına geleler ve gideler hiç ahed mani' olub n edhal kılmaya ve bunların bazirgânları benüm memaliki mahrusama ticaret ideler gelenler ve gidenler mezkûr bazirgânların rızklarına ve tavarlarına ve sair esbablarına kimesne dahl idüb zahmet

[1] Kuru ve yaş burada kara ve deniz manasına alınmıştır.

virmeye ve yollarda dahi talebi baç itmeyeler meğerki tavarlarını ve meta'larını sattıkları yerden adet üzere gümrüklerin eda ideler amma gümrüklerden yüz akçeden iki akçe alınmak üzere ola ve meta'lardan satılmayacak olursa alub kendüler diledükleri yere iledeler kimesne mani' olmaya ve alımaları olan yerlerden eğer şer'la sabit ve zâhir olur ise alalar ve şahidleri Dobrovnikden olan kimesnelerin şehadetleri mezkûrların alımları hakkında mesmu' ola eğer alımları müslümanlarda olur ise kadı katına varalar şöyleki şer'la sabit olur ise alalar ve aharın borcu içün Dobrovnikden geleni dutmayalar belki boçlu kim ise bu hususa anı tutalar sen ol ildensin deyu anı incitmeyeler eğer benüm memaliki mahrusamdan bir kimsenin rızkın alub Dobrovniğe kaçsa gerektirki âdet üzere anda dahi teftiş oluna tâ kimsenin rızkı zayi' olmaya Dobrovnikden bir kimesne benüm memaliki mahrusama gelüb bunda müteveffa olsa rızkına beytülmalci dahl eylemeye belki andan veresesi gelüb rızkın zabt eyleyeler ve benümle adavet eyleyen kâfirler illerinden bezirgânlar mezkûrların illerine ticarete gelürler ise hiç kimesne mani' olmaya ve mezburların illerine ve kendülerine benüm memaliki mahrusamda olan kimesnelerden bir kimesne ziyan edecek olursa bana arz oluna gereği gibi hakkından gelüb rızkların tazmin etdirem atam ve dedem ruhiçün ve diriliğim hakkı içün oğlancı klarum başı içün nitekim bana bu veçh üzere toğruluk ve rastlık berle kullukların edâ iderler ise bu şartlarından dönmiyeyim şöyle bileler alâmeti şerife i'timad kılalar.

28 Zilhiccetiş şerife 918

bemakamı Burusa

Bir zimmînin kapusu önünde meyhane açan diğer bir zimmî hakkında davası

Sicil 41 ***S.109***

Sebebi tahrir budurki mahrusıyyei Burusada Kayabaşı mahallesinden nasranî Yani bin Yazıcı nam meyhaneci mahzarında mahallei mezkûrede bir evdeki bir canibi Manol milkine ve bir canibi Papasoğlu milkine ve bir çanibi Yani milkine ve bir canibi tarıki âm işbu hamili kitab Yani bin Manolun kapusu önünde meyhane ihdas itdüğine Aleksi bin Manol ve Kosti bin Yani ve Tomas bin İstifanos nam kimesne şehadet ittikleri ecilden zikr olunan meyhanenin ref'ine hükm olundu

10 Şevval 942

Sultan Muradın evkafı müteferrika yörüklerinin rüsumunun üç sene içün mukataaya verilmesi hakkında

Sebebi tahriri hüccet budurki mahrusai Burusada merhum Sultan Murad han tâbe serahünün imarei âmiresi evkafında bilfiil mütevellî

olan fahrül emacid vel efahim Sinan bey zide kadrehu canibinden sabitül vekâle venniyabe olan mevlânâ Bedreddin çelebi bin Hace Mehemmed ıkrar idüb itdiki evkafı mezkûreden müteferrika yörükleri resmi ganemlerin ve beytülmalin ve mali gaybın ve mali mefkudın ve yuvasın ve cürmü cinayetlerin ve resmi arusîlerin ve bılcümle vakfa aid ve raci' olan sene isneyn ve erbaîn ve tis'a mie şa'banı gurres'nden üç yıla işbu hamili kitab Hasan bin Mehemmede yüz on bin akçeye mukataaya verdim didi bu dahi vicahen tasdik itdi ve meblagı mezkûre Karaman köyünden Karacalu Hamza bin Kasım ve mezkûr amilin Maya Mehemmed bin Mustafa ve Receb bin İbrahim nam kimseler kefil oldular

25 Şevval 942

İnegölden bir koyun tüccarının İznikde birine sattığı beş yüz koyunun bacını Bursada baç eminine vermesi hakkında

Sicil 41 ***S. 171***

Veçhi tezkere budurki Türkman tayfasından işbu hamili varakai duâ Hasan bin Süleyman ve Tanrıvermiş bin İlyas nam kimesneler İnegöl kadılığında anda tahtı adaletinizde nefsi İznikde Muhyiddin bin İlyas nam kimseye beş yüz koyun satub bacı anda almak isterler imiş imdi hidmete mahfî olmaya İznik ve Yenişehir ve İnegöl ve bunlara karib olan kadılıklarda satılan koyunun bacın bunda Burusada ağnam bacının emini olanlar alıgelmişlerdir bunların baçlarına dahî kimesneyi dahlü taaruz itdirmiyesiz sözü olanları bunda gönderesiz cevabları bunda ber mucebi emri şerif virile ve illâ deri devlete arz olunur.

23 Rebiülevvel 923

Sultan Mahmud kızı Hanzadeye Burusa Mumcularına verilen yağdan bir hisse ayrıldığı hakkında

Sicil 41 ***S. 251***

Sebebi tahriri hüccet budurki mahrusıyyei Burusada bilfiil yağcı olan Muhiddin bin Ömer ve şemma'lar kethüdası olan Şirmerd bin Abdullah nam kimesneler şeriat mahfelinde ikrar idüb itdilerki mahrusıyyei mezbure kasablarından şemma'lara virilen yağdan işbu hamilei meliketül melikât meliyketüzzati ves sıfât neticetül ulâ vesseâdât dürri sadefi saltanat düriyyetü melikül imaretül muhtassul elmelikül ma'budüssultan Hanzade bintül merhum essultan Mahmud dâmet devletühâ ve azametüha ve tâbe serabîhaya bir hisse ta'yin itdik didiler müşarünileyha canibinden tasdika vekili şer'î olan esseyyid Mehemmed çelebi bin esseyyid Hasan dahi vicahen tasdik itdi.

21 şehri ramazan 943

Vezir Ayas paşanın sekiz adet Kölesinin hâce pir Mehemmede on üç bin iki yüz akçeye satıldığı hakkında

Sicil 41 *S. 265*

Kıdvetül vüzerail izam hazreti Ayas paşa yesserallâhü mâyeşâ'nın subaşısı olan Murad bin Abdullah canibinden veçhi âtî üzere ikrara vekil olan Ahmed bin osmanın vekâleti Pirî bin Ahmed ve Hasan bin Ayas şehadetleriyls meclisi şer'eda sabit oldukdan sonra ikrar idüb itdiki mezkûr müvekkilim Murad Subaşı müşarünileyh paşa hazretlerinin kullarından sekiz re's kulları Sinan bey bin hâce Pir Mehemmede on üç bin iki yüz akçeye satub ve meblagı mezburu dahi alub kabz itdi didi mezkûr Sinan bey canibinden tasdika vekili şer'î olan Mahmud çelebi bin hâce Mehemmed dahî vicahen tasdik itdi

26 Şavval 943

Aksu köyünde olan vakıf hanın bânisi hace Tursun oluduğu hakkında

Sebebi tahriri hüccet budurki merhum hace Tursun İne kadılığıda "İnegöl,, Aksu dimekle ma'ruf karyede bina itdüği vakıf hanın mütevellisi olan Mehemmed bin Torbalı şeriat mahfelinde ikrar idüb itdiki zikr olunan hanı görüb ve gözetmek içün Cezzim bin Abdullah nasb itmişdim hâliyâ hidmeti mezkûreden feragat idüb mahlûl olduğu ecilden işbu hamili kitab İskender bin Abdullah...

19 Safer 944

Emirsultan küçük hamamının mukataai yevmiyesinin kırk yedi akçe olduğu hakkında

Sicil 48 *S. 4*

Véçhi tezkere budurki meclisi şer'a Murad ikrar idüb işbu hazreti Emirin küçük hamamını günde kırk yedi akçeye kabûl eyledim didikte hâliyâ hamamcı olan pir Ali bin Emirşah günde kırk yedi akçeye kabûl eyledi deyu ikrar idicek ikrar bittaleb tescil olundu

9 Cemaziyelahır 949

Hudavendigâr türbesinde sarıkcı Ahmedin azli

Mahrusai Burusada vaki' olan merhum ve mağfurunleh Gazi Huhavendigâr türbesinde medfun olan Şehzadelerin yevmî iki akçe vazife ile sarıkcı olan Ahmed nâ'ehl olmağin ahare tevcih olundu

Fi evasıtı şaban 949

Padişahdan gelen bir katil hükmünü bir imamın tahkir ile yırtması hakkında

Sicil 48 ***S. 29***

Veçhi tahriri huruf oldurki mahrusıyyei Burusada zaîm olan Âlem şah bey mahfeli kazaya İnegölde vaki' olan Gün nam karyede imam olan Yahya bin Mırzayı ihzar idüb üzerine takriri da'vâ kılub kazai mezburdan Receb nam kimesne katil hususu içün deri devletden hükmü şerif getirüb İnegöl naibi olan Hayreddin bin Üveys huzuruna vardıklarında sen hükmü şerifi Recebi mezburdan alub paralayub ocağa atub hükmü şerifi tahkir eylemişsin didikde imamı mezbur inkâr eyledi indel inkâr vel istişhad Nasuh bin Hızır ve Ali bin Hüseyin edâi şehadet idüb imamı mezbur hükmü hümayunı Recebi mezburın elinden alub yırtdı didiklerinde zaîmi mezkûr talebiyle mâcerâ alâ vukuihî tescil olundu

tahriren fi evasıtı zilka'de 949

Et ve yağ fiyatlarına narh vaz'ı

Sicil 48 ***S. 113***

Nerhi lahmi ganem yüz yetmiş beş dirhemdir fil yevmissalis min şevval 950 ve badehu zikrolunan koyun etine şevvali mezburın yedinci gününde yüz elli dirhem nerh veridi ve kuyruk yağı üçer buçuga nerh verildi ve üç akçeye dahi iç yağına nerh verildi ve altı yüz dirhem keçi etine nerh verildi ve lahmi bakar iki yüz elli dirhem nerh verildi ve su sıgırı etine üç yüz dirhem nerh olub ve sair..... yazılu kasablardan yirmi beş dirhem ziyade satmağa nerh verildi ve yag mumunun doksan dirhemi bir akçeye idi hâliyâ seksen dirhem nerh verildi ve kara sabunun vakiyyesi dört akçeye nerh verildi ve Yarhisar sabunu vakiyyesi iki buçuğa ve sairleri ki şehirden taşradan gelen sabunun vakiyyesi ikişer akçeye nerh verildi

2 şevval 950

Nehden sonra muhtesib icraatı ve esnafın teftişi ve bulunan noksanlar

Sicil 48 ***S. 114***

Veçhi tahriri huruf oldurki Osman nam kasabın Mehemmed bin Mahmud nam kimesneye satdugı yedi akçelik koyun etinde yirmi beş dirhem noksan zahir oldugı muhtesib talebiyle alâ mavekaa tahrir olundı Kara Cafer nam kasabın Budak bin İbrahim nam kimesneye satdugı iki akçelik koyun etinde yüz dirhem noksan zahir oldugı muhtesib talebiyle tahrir olundı elhaç Sinan nam kasab Süleyman bin Abdullah nam kimesneye satdugı iki akçelik koyun etinde kırk dirhem noksan zahir oldugı muhtesib talebiyle tahrir olundı

5 şevval 950

Halkevleri
Türk Birliğinin
Kültür Kaynağıdır